

Maj | 16



## PROJEKT UNGE MØNSTERBRYDERE

FORANALYSE TIL ET MØNSTERBRYDERPROGRAM

HUSET  
ZORNIG



**”Projekt Unge Mønsterbrydere”**

**Udgivet af Huset Zornig**

**Copyright Huset Zornig**

**Redaktion: Lisbeth Zornig Andersen, Mikael Lindholm, Bettina Smed, Karen Gjesing**

**Layout: Michaela Scharling**

**ISBN 978-87-996931-6-0**

# Indhold

FORORD.....	6
SAMMENFATNING .....	7
INTRODUKTION.....	11
<b>1. DE UDSATTE UNGE .....</b>	<b>13</b>
DE POTENTIELLE MØNSTERBRYDERE .....	15
DE FAKTISKE MØNSTERBRYDERE .....	17
UDDANNELSESTEDERNE .....	17
KOMMUNERNE.....	18
VIRKSOMHEDERNE.....	19
MENTORERNE.....	19
HVORFOR KLARER NOGEN SIG OG ANDRE IKKE? .....	20
SÅRBARHEDSFAKTORER: .....	21
BESKYTTENDE FAKTORER: .....	22
<b>2. VIDEN OG ERFARING FRA NATIONALE INDSATSER – BEST PRACTISE .....</b>	<b>24</b>
HVAD DER VIRKER - OG HVORDAN .....	29
HVAD SIGER DE FAKTISKE MØNSTERBRYDERE? .....	31
HVAD SIGER DE POTENTIELLE MØNSTERBRYDERE? .....	32
<b>3. MULIGHEDER OG BARRIERER I ET MØNSTERBRYDERPROGRAM .....</b>	<b>34</b>
OVERSICHT OVER MULIGE FORANSTALTNINGER .....	34
IDENTIFIKATION AF BARRIERER .....	49
MULIGHEDER I ET MØNSTERBRYDERPROGRAM.....	52
<b>4. MENTOR OG MENTEE .....</b>	<b>55</b>
MENTORREKRUTTERING .....	58
<b>5. ØKONOMISKE PERSPEKTIVER .....</b>	<b>60</b>
<b>6. DESIGN AF ET MØNSTERBRYDERPROGRAM .....</b>	<b>65</b>
FASE 1 - MØNSTERBRYDERPROGRAM.....	66
FASE 2 - MØNSTERBRYDERPROGRAM.....	68
FASE 3 - MØNSTERBRYDERPROGRAM.....	70
POSTFASEN FOR MØNSTERBRYDERPROGRAMMET .....	71
<b>7. PROCES OG METODE .....</b>	<b>72</b>
FAGEKSPERTER .....	73
FØLGEGRUPPE .....	74

REFERENCER .....75

## FORORD

---

Kære læser,

Man siger, der skal en landsby til at opdrage et barn. Hvis man forstår udtrykket bredere, er jeg helt enig. Der er mange forhold, der skal være på plads, og mange voksne involveret, hvis børn i dag skal ende som gode bæredygtige voksne, der kan forsørge sig selv og sine i trivsel med omgivelserne. For mange familier lykkes det rigtig godt. Vi er generelt i Danmark rigtig gode til at få vores børn godt på vej. Men vi har desværre en gruppe af børn, som vi kan forudse, ikke vil klare den. Som ikke vil opleve den frihed og stolthed, det giver at forsørge sig selv.

Næsten hver tiende ung hænger, i voksentilværelsen, i med neglene, med stor risiko for at ende på livets reservebænk. Det er vi, som samfund, forpligtet til at gøre noget ved. Får vi succes med at få bare en mindre del af gruppen på reservebænken i uddannelse og arbejde, vil der være en stor økonomisk gevinst for os alle. Og dertil kan vi så lægge den succes, som ikke kan måles for den enkelte, men som ikke desto mindre betyder alt i et ungt menneskes liv. Nemlig fornemmelsen af mening ved at bidrage, ved at gøre en forskel og ved at have friheden til at vælge, hvilket liv, man vil leve. En frihed, som mange af systemets børn og unge i dag ikke oplever, fordi de befinder sig i et offentligt forsørgelsessystem, som begrænser, kontrollerer og presser.

Mundheldet om en hel landsby, der opdrager et barn, er slet ikke dumt. Det var, hvad jeg selv oplevede. Som 14-årig adfærdsvanskelig ung blev jeg anbragt på et behandlingshjem – Hylleholt Husgerningsskole. Som 17-årig flyttede jeg derfra, fik en af pædagogerne som mentor, og det lykkedes os ved fælles hjælp, at sikre mig en rigtig god studentereksamen, en god start på universitetet og som 24-årig kunne jeg så skrive cand. polit. på mit CV.

Fra mit 14. år og de næste ti år lå en indsats, hvor jeg lærte at gå til noget, fik fritidsjob hos den lokale slagter, lektiehjælp, fysisk træning, psykologhjælp, en bolig og en nyt netværk af velfungerende venner. Chefdesignerne bag dette *setup* var forstanderen på Hylleholt, Rigmor, og pædagogen Karen. Karen fortsatte med at være "min" pædagog og mentor. Det er hun stadig i dag. Da jeg, som ung voksen, begyndte at interessere mig lidt for Karen, fandt jeg ikke overraskende ud af, at hun også havde haft en vanskelig opvækst med fattigdom, en mor, der døde alt for tidligt og andre udfordringer. Jeg har altid følt en særlig tilknytning til Karen. I dag ved jeg, at Karen og jeg spejlede noget i hinandens øjne – vi havde begge set mørket i livet på en måde, der gjorde mig så tryk, at jeg turde slippe og lade Karen guide.

Den indsats, som Karen og de andre gode voksne gjorde for mig, kan sættes i system. Det er det, vi vil med nærværende mønsterbryderprogram. Programmet skal stilles til rådighed for alle kommuner og organisationer, der kunne tænkes at ville sætte mønsterbrydning i system og samtidig bruge det potentiale, der er i at bruge voksne mønsterbrydere, der som rollemodeller giver deres livserfaring videre.

God fornøjelse med læsningen. Men lad det ikke være med det – gå også ud og brug det. Det ændrer skæbner.

Kærlig hilsen  
Lisbeth Zornig Andersen

## SAMMENFATNING

---

I de senere år er det lykkedes relativt færre unge med en negativ social arv at bryde mønstret og få et selvforsørgende liv i trivsel. Det er i sig selv bekymrende, både for den enkelte og samfundet som helhed. Imidlertid ser vi også nu, at unge, der kommer fra socialt stabile familier, opgiver at komme i gang med uddannelse og arbejde. Man kan tale om et begyndende negativt mønsterbrud. Det øger bekymringen.

Der er mange årsager til denne udvikling. Men en fællesnævner er, at det er blevet vanskeligere, at begå sig som ung, i såvel uddannelsessystemet som på arbejdsmarkedet. Kravene stiger, og dermed bliver det også vanskeligere 'at lykkes' for dem, der ikke har en social ballast i form af et ressourcestærkt hjem.

Der er derfor behov for, at støtte udsatte unge bedre og give en mere systematisk indsats for 'at lykkes' med livet. Det giver mening for den enkelte, men også samfundet som helhed. Omkring 5.000 eller 7-8 pct. af unge pr. årgang står som 25-årige uden uddannelse eller tilknytning til arbejdsmarkedet. Den sociale arv tæller her tungt. Ser man på 25-årige uden uddannelse og beskæftigelse, som har ufaglærte forældre, er antallet 4.000. Den samfundsøkonomiske omkostning af dette udgør 12-15 mia. kr. Dertil kommer afledte omkostninger ved kriminalitet, sygdom og behandling. Omvendt, hvis det kunne lykkes at sikre denne gruppe en beskæftigelse, der svarer til normalbefolkningen, ville den samfundsøkonomiske gevinst udgøre omkring 33 mia. kr. over et arbejdsliv på 35 år.

Der er med andre ord både samfundsøkonomisk og menneskelig god grund til at investere i en indsats, også selv om den er forbundet med en omkostning. Rapporten beregner, at hvis en indsats, der hjælper hver femte ud af de 4.000 unge med ufaglærte forældre, som hvert år havner på kanten af samfundet, med at bryde mønstret, og denne indsats udgør 1,5 mio. kr. i alt, så er der en samfundsøkonomisk gevinst på omkring 5 mia. kr. ved indsatsen. Hvis det lykkes at bryde mønstret for 70 pct. af de 4.000 - en succesrate, der gælder for de bedste indsatser, vil den samfundsøkonomiske gevinst være omkring 19 mia. kr.

Der findes da også allerede i dag en række indsatser, der har til formål netop at støtte unge i at få en uddannelse og finde sig til rette på arbejdsmarkedet. Vi har analyseret en række af indsatserne med henblik på at uddrage *best practice*. Sammenligning indsatserne imellem har dog vist sig at være kompliceret, da indsatserne varierer væsentligt, både hvad angår målgruppe, indhold og udbredelse, samtidig med at målemetoderne for effekt varierer meget, hvis de overhovedet er til stede. De mest succesfulde indsatser ser dog ud til at hjælpe tre ud af fire til en positiv udvikling og potentielt mønsterbrud. Imidlertid er der åbenlyst behov for en mere systematisk indsats og en bedre dokumentation af de eksisterende indsatser, så effekten og gevinsterne bliver tydeligere. Fraværet af dette er formentlig en væsentlig forklaring på, hvorfor en systematisk udbredelse af effektive ungeindsatser i dag er fraværende og store dele af de potentielle samfundsgevinster i at hjælpe unge til mønsterbrud forbliver uforløste.

Dette mønsterbryderprogram henvender sig til udsatte børn og unge med problemer, hvor de eksisterende indsatser enten ikke slår til eller ikke eksisterer. Programmet henvender sig i

udgangspunktet til unge i alderen 14-16 år, men ekskluderer ikke unge, selv om de er i 20'erne. Programmet inkluderer begge køn og omfavner alle former for etnicitet og kultur. Nogle unge med svære fysiske eller psykiske handicap vil have behov for andre indsatser, som f.eks. institutionelle behandlingsforløb eller anden særligt tilrettelagt behandling/undervisning.

## HVAD SKAL DER TIL?

Denne rapport viser, at det centrale i en velfungerende indsats er, at den er

**Helhedsorienteret** – det vil sige adresserer den unges samlede udfordringer, ikke blot f.eks. lektielæsning, dvs. bolig, netværk, helbred, relationer, psykisk befindende, økonomi, etc.

og

**Personbåren**, hvor den unges relation til en betydningsfuld voksen - altså en vedholdende længerevarende kontakt med et andet menneske, der kan få den unge til at se muligheder, træffe valg og holde fast i sit eget mål - er afgørende; en mentor, med andre ord.

En sådan vedvarende, stabil personbåren relation over tid, skal helst forløbe fra folkeskolens afgangsklasser og som minimum over en ungdomsuddannelse til og med tilknytning til arbejdsmarkedet, hvor indsatsen samtidig er helhedsorienteret og omfatter den unges samlede livssituation, bolig, netværk, helbred, relationer, psykisk befindende, økonomi, etc. Derfor henvender mønsterbryderprogrammet sig primært til unge i alderen fra omkring 14-16 år for at sikre den unge støtte i de sidste vigtige folkeskoleår og ofte komplicerede teenageår, indtil den unge er voksen og har fået etableret stabilt og bæredygtigt liv.

Mentorens rolle fremstår også som et centralt element i interviews med de unge selv, både socialt udsatte unge, som vi kalder de potentielle mønsterbrydere, og de faktiske mønsterbrydere, altså mennesker, der har erfaringer med en støtte, der hjalp dem til at bryde med de mønstre, de voksede op med. Samme konklusion fremgår af interviews med repræsentanter for kommuner, herunder jobcentre, familiecentre, ungeindsatser, mv., repræsentanter for uddannelser, som har erfaring med at optage unge med sociale udfordringer, samt mennesker, der arbejder som mentorer i virksomheder eller i projekter målrettet udsatte unge.

Et nøglespørgsmål er derfor, hvordan den ideelle mentorprofil ser ud. Altså, hvilken type mentor der matcher de socialt udsatte unge, som mønsterbryderprogrammet retter sig mod. Vi har gennem praksisundersøgelser og interviews fundet frem til, at vigtigst er de personlige evner og færdigheder, evnen til at skabe bæredygtige relationer, kommunikative færdigheder og vedholdenhed. Det er tillige en fordel, at mentoren er frivillig, så relationen er ligeværdig, og at mentoren selv er mønsterbryder, som den unge kan spejle sig i. Som et led i mønsterbryderprogrammet indgår derfor rekruttering og uddannelse af kommende mentorer med særligt fokus på udvikling af de evner og færdigheder, som kendetegner den gode mentor.

## SÅDAN SER SELVE PROGRAMMET UD

Mønsterbryderprogrammet er designet som et program med tre faser, hvor støtten er mest intensiv i første fase.



**1. Fase.** Mentor og mentee matches omhyggeligt. Støtten retter sig mod hele barnets/den unges livssituation, hvilke behov den socialt udsatte unge har for støtte, den unges ønsker for fremtiden, ligesom det klarlægges, hvad den unge, med udgangspunkt i hans eller hendes egen forståelse af sin situation, måtte finde meningsfuldt. I den indledende fase er der særligt fokus på relationsdannelsen.

**2. Fase.** Eksekvering og afprøvning af den langsigtede plan med den udsatte unge. Mentoren varetager den koordinerende funktion i forhold til de tilknyttede fagpersoner, afholder opfølgende samtaler med den udsatte unge, foretager løbende evaluering af de forskellige indsatser, samt igangsættelse af nye indsatser, såfremt den unges behov og situation har ændret sig. Etablering af løbende overdragelse af støtte, hjælp og rådgivning til lokale sociale netværk og fagpersoner.

**3. Fase.** Frem til denne afsluttende fase er hensigten, at de to forudgående faser har lagt fundamentet for, at den unge i samarbejde med et stabilt støttenetværk kan tage over, når mentor slipper sin koordinerende funktion og ansvar for den unges liv og generelle trivsel. Her evalueres forløbet igen, og man planlægger opfølgning og efterværn for den unge, som mentoren kan være en vedvarende del af.

Gennemgående i alle programmets tre faser er fokus på fælles, alment dannende aktiviteter, herunder kunst og kultur, hvor den unge inddrages i mentors livssfære og i andre miljøer. Forløbslængden tilpasses den enkelte unges personlige situation og behov. Udgangspunktet for den samlede forløbslængde af de tre faser er sat til tre år. Der vil dog med stor sandsynlighed forekomme væsentlige variationer. I nogle tilfælde kan indsatsen blive kortere, i andre længere. Der indgår samtidig et 'efterværn' i form af en fortsat relation mellem mentor og mentee, som kan have en langstrakt varighed, samt mulighed for at tage del i et netværk med andre deltagere i programmet.

Det er hensigten, at de unge, der gennemgår mønsterbryderprogrammet, bliver inviteret til at være med i et ambassadørkorps, som kan anvendes i forbindelse med vidensformidling over for andre unge og fagfolk. Ambassadørkorpsset vil også sikre de unge en fast tilknytning til hinanden, såfremt de ønsker det.

Deltagerne – mentees – til programmet rekrutteres gennem skolevejledere, lærere, undervisere og kommunale kontaktpersoner, men kan også ske ved direkte henvendelse til programmet.

## **BARRIERER FOR MØNSTERBRUD**

Som led i rapporten er barrierer for en effektiv mønsterbryderindsats afdækket. De to væsentligste barrierer, som anbefales at adressere politisk, er følgende:

**Økonomi.** Det fremgår, at når mange ungeindsatser i dag har begrænset udbredelse og i flere tilfælde tilbyder en afgrænset indsats, som f.eks. lektiehjælp, men ikke en helhedsorienteret indsats, der adresserer den unges samlede udfordringer, så hænger det i høj grad sammen med økonomi. Primærkilden til finansiering af ungeindsatser er kommunen. Gevinsterne ved et mønsterbrud opstår typisk ikke i det samme budgetår, hvor omkostningerne til en indsats skal afholdes. De indfinder sig år senere. Samtidig tilfalder gevinsterne ikke nødvendigvis den kommune, der havde omkostningerne ved indsatsen, for eksempel hvis den unge i mellemtiden flytter. Der mangler med andre ord en økonomisk model, der skaber incitament for den enkelte

kommune at investere i den unges mønsterbrud, hvilket er nødvendigt for at realisere en langsigtet økonomisk gevinst. Det er derfor en anbefaling, at der bliver udarbejdet egentlige livsregnskaber for borgere og en budgetmodel, der kan håndtere omkostninger, besparelser og gevinster for de respektive interessenter ved et mønsterbryderprogram, så der opstår større økonomisk incitament for de respektive myndigheder i at investere i og arbejde med en sådan indsats. En business case, med andre ord.

**Lovgivning.** Det er samtidig en udfordring for en vedvarende, stabil indsats, at de unge overgår fra en forvaltning til en anden, når de fylder 18 år. Ved den skæringsdato forsvinder en lang række støttemuligheder fra børne- og ungeforvaltningen, mens nye regler og krav fra socialforvaltningerne og jobcentrene træder til i stedet, ligesom alle den unges kontaktpersoner i kommunen bliver udskiftet. 18-årsgrænsen skaber med andre ord i praksis et væsentligt brud i den kontinuitet i indsatsen, som kommunerne tilbyder. En gennemgang af lovgivningen viser, at der ikke er egentlige juridiske forhindringer i at tilrettelægge en kontinuer indsats. Det handler med andre ord hovedsagelig om den praksis, der følges i forvaltningerne. Der er behov for at bygge bro over de administrative kløfter, så den unge ikke bliver tabt. Den brobygning kan tilvejebringes med et vedvarende og sammenhængende mønsterbryderprogram, som foreslået her.

## INTRODUKTION

---

Denne rapport er en delmængde af Projekt Unge Mønsterbrydere, som er delt op i tre faser:

1. Foranalyse, der identificerer elementer i og barrierer for et mønsterbryderprogram med henblik på et programdesign, samt det potentielle behov for indsatsen nationalt og et estimeret samfundsøkonomisk perspektiv.
2. Et pilotprojekt, hvor programmet bliver testet på et antal børn og unge.
3. Implementering og skaléring af programmet nationalt, hvilket vil sige potentielt til alle kommuner.

Denne rapport omhandler fase 1, foranalysen, der beskriver de nødvendige elementer i et mønsterbryderprogram.

Projekt Unge Mønsterbrydere er initieret af Huset Zornig, ved Lisbeth Zornig Andersen, og er økonomisk støttet af Det Obelske Familiefond og Lauritzen Fonden.

Der er til projektet tilknyttet en række interessenter, som Rødovre Kommune, med et behov for et mønsterbryderprogram til unge, Falck og Securitas, som har mangeårig erfaring med rekruttering af socialt udsatte unge og med *mentoring* af dem i et uddannelses- og/eller beskæftigelsesforløb, CABI, som har stor erfaring med samarbejde med landets kommuner og virksomheder om socialt udsatte, herunder et netværk med 4.200 virksomheder.

Projekt Unge Mønsterbrydere har en følgegruppe, som har været inddraget i arbejdet med foranalysen, og som vil blive inddraget yderligere i projektet den efterfølgende fase, pilotprojektet, hvor mønsterbryderprogrammet testes og evalueres og evt. justeres på baggrund af de foreløbige erfaringer, og i projektets sidste fase, national skaléring og implementering.

Følgegruppen består af følgende medlemmer:

- Lise Pagh, HR-chef i Falck Danmark A/S
- Morten Enghave, Projektchef i Go-for-it, Securitas A/S
- Bente Nissen, Seniorkonsulent i CABI
- Jonas Engberg, Sustainability Manager i IKEA
- Niels Mørk, Næstformand i Sydøstjyllands Politiforening
- Dan Tilgreen Nielsen, Jobcenterchef i Vallensbæk Kommune
- Mattias Tesfaye, Folketingskandidat fra Brøndbykredsen
- Kristian og Maj My Humaidan, frivillige mentorer
- Trine Ladekarl Nellemann, Rektor på CPH West
- Alice Jacobsen, Sagsbehandler i Hvidovre Kommune
- Viggia Hassing Pedersen, Teamchef i Rødovre Kommune
- Lars Trap Olsen, Sekretariatsleder i Bryd unges ledighed NUI, Foreningen Nydansker

- Sofie Bødker, videnskabelig assistent analysemedarbejder ved CBS
- Anette Sundby, professionel selvstændig mentor
- Alva Eleonora Mjallhvit, potentiel mønsterbryder
- Michella Ermark, potentiel mønsterbryder
- Cherie Hostrup, potentiel mønsterbryder

Til foranalysen er der samtidig indhentet viden og erfaring fra forskere, fra fagprofessionelle, fra livseksperter, dvs. fra potentielle mønsterbrydere og fra faktiske mønsterbrydere, hvis viden i fællesskab har bidraget til en tydelig skitse til et egentligt mønsterbryderprogram, der kan have effekt. I det følgende bliver selve programmet præsenteret først, før vi præsenterer den indsamlede eksisterende viden og erfaring.

Rapportens kapitler er som følger:

- Kapitel 1.** Præsentation af de udsatte unge i almindelighed og de udfordringer, både for individ, gruppe og samfund, der er forbundet med at stå på kanten.
- Kapitel 2.** Præsentation af eksisterende viden og erfaringer fra praksis i arbejdet med at skabe mønsterbrud, herunder viden og erfaring fra såvel kommunale indsatser som andre aktører, som arbejder med mentoring af udsatte unge – og fra faktiske mønsterbrydere - herunder anbefalinger.
- Kapitel 3.** Identifikation af muligheder og barrierer, der er for at skabe mønsterbrud – herunder viden fra fagprofessionelle og fra livseksperter, dvs. mønsterbrydere og potentielle mønsterbrydere – og anbefalinger.
- Kapitel 4.** Præsentation af elementer i et mønsterbryderprogram, herunder forudsætninger hos mentor og hos mentee, og konkrete forslag til indhold i et kompetenceudviklingsforløb for kommende mentorer.
- Kapitel 5.** Estimat af samfundsmæssig gevinst, økonomisk gevinst på individuelt plan og estimering af det samlede behov for en indsats nationalt.
- Kapitel 6.** Præsentation af et mønsterbryderprogram.
- Kapitel 7.** Proces og metode.

# 1. DE UDSATTE UNGE

---

I denne rapport taler vi om den socialt udsatte unge som en potentiel mønsterbryder. Det er et ungt menneske, som qua sin opvækst i en socialt udsat familie, f.eks. en familie med manglende uddannelse, arbejdsløshed, sygdom, fattigdom og/eller dysfunktionelle familiemønstre, står i risiko for at videreføre en negativ social arv, og hans eller hendes muligheder for at skabe sig en voksentilværelse i trivsel og med gode fremtidsudsigter på alle livets områder begrænses af manglende støtte og forventninger, ikke alene i barnets eller den unges egen familie, men også i skolen og i samfundet i bredere betydning. Og ofte også manglende forventninger hos barnet eller den unge selv, idet barnet eller den unge udvikler mistillid til egne evner og eget værd. Mange børn og unge i socialt udsatte familier kan have været udsat for omsorgssvigt og har særlige behov for støtte udefra. Den unge bliver ikke pludseligt dømt ude af kampen, han eller hun har aldrig været aktiv som banespiller, men har allerhøjest i ny og næ siddet på reservebænken.

Uligheden i muligheder bliver tydeligere, i og med at skolen nærmer sig sin afslutning, og den unge præsenteres for muligheden for og kravet om uddannelses- eller erhvervsvalg. For nogle udsatte unge er det overraskende og fremmed overhovedet at kunne – og skulle – vælge, og det kan for nogen synes at være den eneste mulighed ikke at vælge – medmindre den unge har en person i sin familie, i skolen eller andet sted, der forstår og støtter den unge i at se og bruge de muligheder, der faktisk er, og som tror på, at der ER et valg at træffe, også for ham eller hende, som er dømt ude, eller som har dømt sig selv ude af kampen for længe siden. Overgangen fra skole til uddannelse eller arbejde er således en ekstra sårbar situation for mange udsatte unge, hvor der er ekstra brug for relevant støtte, men hvor der også er en enestående mulighed for, at den unge netop træder ud af de sædvanlige og velkendte rammer og f.eks. bryder med eksisterende familiemønstre og går i gang med at træffe egne valg for tilværelsen.

Uddannelse er i dag afgørende for den enkeltes livsmuligheder. En uddannelse, såvel erhvervsfaglig som akademisk, kan være med til at sikre en god start på arbejdsmarkedet, et godt arbejdsliv og dermed også en fair chance i tilværelsen, i bredere forstand.

Imidlertid har ledigheden blandt unge har været stigende over hele landet gennem de seneste år, og i takt med dette stilles der større og større krav til arbejdstagere generelt, hvilket især rammer unge, som ikke har gennemført en uddannelse. En undersøgelse udarbejdet af Danmarks Statistik i 2012 konkluderer, at de unges uddannelse er kraftigt påvirket af social arv, og det fremgår tydeligt, at unge fra socialt udsatte familier er i stor risiko for at videreføre den negative sociale arv.<sup>1</sup> Har forældrene eksempelvis ikke haft en stabil tilknytning til arbejdsmarkedet gennem barnets eller den unges opvækst, har det en stor indvirkning på den unges uddannelsesvalg eller mangel på samme.

I 2014 udgav Arbejderbevægelsen Erhvervsråd en rapport vedrørende social arv i Danmark<sup>2</sup>, hvor det konstateres, at andelen af unge med ufaglærte forældre, der bryder den sociale arv ved at fuldføre en ungdomsuddannelse, er på 54 pct., svarende til 4.800 personer. Til gengæld er der 46

---

<sup>1</sup> <http://www.dst.dk/Statistik/bagtal/2012/2012-08-07-unge-uden-uddannelse.aspx>

<sup>2</sup> Arbejderbevægelsens Erhvervsråd: Social Arv i Danmark, 10. september 2014

pct., svarende til ca. 4.000 unge, der i en alder af 25 år ikke har nogen ungdomsuddannelse, hvor begge forældre er ufaglærte.

Hertil kommer, at PISA-konsortiet konstaterer, at antallet af skoleelever, der bryder den negative sociale arv, i disse år falder. Hvor der i 2003 var 6 pct. af eleverne, der var mønsterbrydere, var antallet faldet til 4 pct. i 2012. PISA-konsortiet kalder selv den negative udvikling for signifikant. Bag tallene og udtalelserne gemmer sig den realitet, at færre, og ikke flere unge med en socialt belastet opvækst og baggrund formår at etablere et produktivt liv i trivsel. Det er bekymrende, både for den enkelte og samfundet som helhed.

I rapporten "Hvem er de unge på kanten af det danske samfund?" fra Center for Ungdomsliv på Aalborg Universitet i 2015, er man ligeledes opmærksom på, at antallet af unge, der lever på kanten af det danske samfund er stigende.<sup>3</sup> I rapporten står:

*"Vi kender også disse unge som dem, der typisk kommer fra socialt belastede hjem og er i fare for at videreføre den negative sociale arv, de har med sig. Eller som unge, der er præget af social isolation og som savner positive sociale netværk, men også som unge, der sundheds- og kropsmæssigt er udsatte – uden at det nødvendigvis har sat sig samme tydelige spor på deres kroppe som hos grupper af ældre udsatte."*

Rapporten tilføjer om denne udvikling i bredere samfundsmæssig betydning:

*"Der er dog også unge fra hjem, hvor forældrene har uddannelse af et eller andet omfang og også er i arbejde. Der kan så udpeges andre risikofaktorer: Hårde skilsmisser, nye papforældre, som man ikke kan med. Forældre, der arbejder alt for meget, dysfunktionelle familier, sårbare sind, mobning, mange flytninger. Hjem med misbrug, men hvor forældrene holder sig på arbejdsmarkedet, men hvor dysfunktionaliteten slår igennem i familien og hjemmelivet. Gennemgående er det, at de unges udsathed og marginaliseringen er under forandring, lige såvel som også de strukturelle vilkår for udsatte unge ændrer sig. Den danske samfundsudvikling og fremvæksten af konkurrencestaten har gennem de senere år ført til et øget politisk fokus på udsatte grupper i samfundet. I den politiske optik handler det om noget så samfundsmæssigt centralt som opretholdelsen af velfærdsstaten, som kobles til nødvendigheden af, at så mange unge som muligt får en uddannelse og bringes til at kunne bidrage til arbejdsmarkedet. Samtidigt er situationen paradoksalt nok den i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet, at adgangskravene øges, og at der er recession og mangel på såvel arbejdspladser som praktikpladser til unge. Vilkårene gør det således vanskeligere for unge, der ikke går den lige vej, at blive integreret i såvel uddannelsessystemet som på arbejdsmarkedet. Kravene vokser, og mulighederne for at integrere udsatte grupper synes ikke at blive større."*

Kort sagt stiger kravene til de unge, hvor også unge fra hjem, som ikke i traditionel forstand kan karakteriseres som socialt udsatte, finder det stadig vanskeligere at leve op til kravene om uddannelse og livsmestring med risiko for social marginalisering. Disse unge har åbenlyst behov

---

<sup>3</sup> <http://www.aau.dk/nyheder/forskning/vis/antallet-af-unge-paa-kanten-af-samfundet-stiger-.cid174465>

for en støtte, som ligger uden for familiens evner og uden for de almindelige skoletilbud og fritidstilbud.

I den forbindelse har Rockwool Fondens Forskningsenhed i 2016 udgivet en analyse – ”Den økonomiske gevinst ved at inkludere de udsatte unge” - udarbejdet af Marie Louise Schultz-Nielsen og Jan Rose Skaksen, der ser nærmere på udsatte unge, men med en anden definition, end at de unge skal have ufaglærte forældre for at være i risikogruppen for social udsathed.<sup>4</sup> Forskerne anvender en definition, hvor unge i alderen 25-29 år, som i to år hverken har været i uddannelse eller beskæftigelse/træningsforløb, er socialt udsatte, uanset social baggrund i øvrigt. Definitionen er valgt, da unge, der i den alder ikke har fået fodfæste hverken i uddannelsessystemet eller på arbejdsmarkedet, vurderes i risiko for at få et negativt livsforløb. Denne gruppe, som altså også omfatter unge med faglærte eller højtuddannede forældre i beskæftigelse, vurderes til at udgøre 5.000 unge pr. årgang eller 7-8 pct. af en årgang.

Uanfægtet valg af definition, er der altså en bekymrende stor – og desværre for tiden stigende - andel af en ungdomsårgang, som falder uden for eller er i stor fare for at falde udenfor uddannelsessystemet og arbejdsmarkedet, og hvis udsigter til at skabe sig en selvstændig tilværelse i trivsel er dårlige.

Som kompenserende tiltag har flere kommuner, organisationer og andre aktører initieret en række forskellige ungetiltag, der kan støtte den unge i overgangsfasen mellem barne- og voksenliv, de livsformende ungdomsår. Mange af disse ungetiltag involverer mentorordninger. Det er naturligt. Steen Elsborg, Trine Juul Hansen og Vagn Rabøl Hansen, Danmarks Pædagogiske Institut, udgav i 1999 rapporten ”Den sociale arv og mønsterbrydere”. Rapporten gør op med myten om den stærke ener og konkluderer, at mønsterbrydere udvikles gennem betydende relationer, og at ingen af rapportens mønsterbrydere havde formået at bryde den negative sociale arv uden støtte fra andre personer. Erfaringer fra eksisterende indsatser, der er rettet mod udsatte unge, der er i risiko for at gentage den sociale arvs negative mønster fra forældregenerationen, viser tilsvarende, at et vigtigt element i denne indsats er, at der dannes sådanne positive relationer over en længere periode. Vi ser nærmere på en række af de eksisterende tiltag i det efterfølgende kapitel.

For at eksemplificere den her beskrevne tendens om de unges udfordringer, har vi spurgt et antal socialt udsatte unge, kategoriseret som potentielle mønsterbrydere og faktiske mønsterbrydere - eller hvad vi i denne sammenhæng kalder livsekspertter - om hvordan de selv tænker om deres situation og deres udfordringer ved overgangen til voksertilværelsen. Ligeledes har vi spurgt på uddannelsessteder, i virksomheder, i kommuner, i eksisterende mentorindsatser, hvordan man ser på de socialt udsatte unge og deres udfordringer. Vi bringer i det følgende eksempler på svar fra alle grupper, så vi får et billede af, hvordan de socialt udsatte unge ser sig selv, og hvordan omgivelserne møder dem og ser dem.

## DE POTENTIELLE MØNSTERBRYDERE

Kvinde, 22 år og ledig på kontanthjælp/uddannelsesstøtte. Har afbrudt to ungdomsuddannelser, men gennemført HF. Har søgt ind på en mellemlang, videregående uddannelse. ”Jeg har

---

<sup>4</sup> ”Den økonomiske gevinst ved at inkludere de udsatte unge”, Rockwool Fondens Forskningsenhed, arbejdspapir nr. 39, 2016

borderline og har stadigvæk tanker om min krop, da min tidligere spiseforstyrrelse stadig er en stor del af mig og 'driller' mine tanker."

Kvinde, 29 år, har aldrig fuldført en uddannelse efter 10. klasse, har en jobfunktion. Barndom/ungdom præget af "omsorgssvigt, psykiske lidelser, seksuelle overgreb, misbrug af alkohol og stoffer. Selvmordsforsøg, flere psykiske indlæggelser. Ingen kontakt til familien. Flere brud på skoleforløb. Rodet økonomi og tilværelse."

Kvinde, 24 år, beskriver sig som et 'brændt' barn, et krænket barn, og har en periode været anbragt udenfor hjemmet. Er påbegyndt HF to-tre gange og har fuldført fire fag. Har en ikke-SU-berettiget uddannelse. Er p.t. i en praktik. Har en behandlingskrævende spiseforstyrrelse og er i perioder meget lavvægtig. Sygdommen har grebet forstyrrende ind i flere af de forløb, hun er påbegyndt. "Jeg føler mig altid for stor og tyk til at være på den uddannelse. Jeg vokser for hvert minut, der går, så..."

Kvinde, 22 år, opvokset til dels udenfor hjemmet, bor nu hjemme hos mor og stedfar. Har 9. klasses afgangseksamen. Er tre gange begyndt på en uddannelse uden at afslutte den. "Jeg går på (...) for at få min kontanthjælp." "Jeg skal muligvis begynde på social- og sundhedsskolen – altså hvis jeg kommer ind..."

Kvinde, 22 år, har 13 flytninger bag sig, fem hel- og halvsøskende og tre søskende fra to plejefamilier. Hun er i gang med en uddannelse. Har taget 10. klasses afgangseksamen fra efterskole. Siden 7-årsalderen, hvor hun blev fjernet fra hjemmet, har hun været i behandling for forskellige psykiske belastninger, hvilket hun stadig er, om end de skifter karakter. Således er det p.t. angst og depression, der kan handlingslamme hende. Har boet alene, fra hun var 18.

Kvinde, 25 år, går på sprogskole, samtidigt med at hun er i en praktik. Hun har haft en god opvækst, har flyttet en del pga. faderens arbejde, og har siden 2013 været i Danmark som flygtning og fortæller, at livet først da er blevet rigtigt svært for hende, selv om hun "forsøger at se glasset som halvt fyldt og ikke som halvt tomt".

Kvinde, 20 år, har søgt ind på en uddannelse, har været på kontanthjælp, siden hun blev student 2013. Har "en meget kompliceret familie og ikke det bedste forhold til dem". Hun har boet sammen med en kæreste i et år. Hun fortæller, hun "har aspergers syndrom og borderline træk og skizoid personlighedsstruktur", men fortæller ikke, om hun er i medicinsk eller anden behandling.

Kvinde, 23 år og i gang med HF med det mål at begynde på en universitetsuddannelse derefter. Modtager "unge/før-revalidering". Har tidligere påbegyndt gymnasiet to gange og HF to gange. Havde "ingen penge, ingen ro". Har afsluttet 10. klasse i folkeskolen. "Folkeskolen var et sted, jeg meget nødtigt ville tilbage til. Min mor flyttede mig minimum hver sjette måned, nok fordi ingen skulle finde ud af, hvad der foregik derhjemme – og det var altid, fordi 'ingen-jo-selvfølgelig-kunne-lide-mig', hvilket også passede til sidst".

Mand, 21 år og er i praktik, er elev på en produktionsskole. Har afbrudt flere skoleforløb, f.eks. gymnasiet i 3.g., og udfordringerne går igen, har "svært ved at komme op om morgenen" og "problemer med at stå op". Bor alene i egen lejlighed.



## DE FAKTISKE MØNSTERBRYDERE

Mand, 48 år, har ufaglært arbejde af karakter som industritekniker på tolvte år. Har en 9. klasses afgangseksamen, og mangler tre måneder af sin læretid som baker. Opvokset hos en alkoholiseret mor med mange skiftende mænd og mange flytninger. De sidste ti år, hvor han har klaret sig uden hjælp fra kommunen, "har været de bedste... der har jeg kontrolleret drikkeriet... jeg har været i arbejde nu i 10½ år uden at kommunen har hjulpet mig. Jeg er ædru, jeg har kone, barn og hund... jeg synes faktisk, det går godt".

Kvinde, 46 år, er vokset op i en dysfunktionel familie, og efter forældrenes skilsmisse har hun i store træk måttet klare sig selv, idet "mor går i hundene og lukker sig inde... forsvinder i dagevis", hun finder under dørmåttten en kuvert med lidt penge og måtte sove hos veninder eller hos mormor f.eks. Som 16-årig tager hun kontakt til myndighederne og flytter hjemmefra på ungdomspension. Har gennemført 9. og 10. klasse og en del af gymnasiet, men forfulgte herefter sin drøm om at skabe en selvstændig karriere som sanger, hvilket hun lykkedes med.

Mand, 23 år og udlært automekaniker juli 2015, og har sideløbende med uddannelsen arbejdet deltids som værkstedsansvarlig på et opholdssted, hvor han selv har boet fra sit 16. til sit 22. år. Han har både flere anbringelser og misbrug af diverse stoffer og kriminalitet bag sig, hans mor har været narkoman, så længe han kan huske, og faderen "uegnet til børn og blev senere alkoholiker". På sigt vil han gerne arbejde med socialt udsatte unge, men har også søgt ind som lokofører.

Kvinde, 50 år. Har taget en videregående mellemlang uddannelse og arbejder i dag med de udsatte/svage mennesker i vores samfund. Har gennem barndommen været "træktov" mellem forældrene, hvor den ene havde et alkoholproblem og den anden ikke havde den kærlighed, der som regel er til sine børn - afhentet af politi efter at have været eftersøgt, da moderen tog børnene med sig uden tilladelse. Har været anbragt flere gange på institution, forsøgt netværksanbragt. Under ophold på institution grænseoverskridende tilnærmelse fra pædagog og senere overgreb fra anden anbragt. Ungdom med mere end almindeligt alkoholforbrug. Har to voksne velfungerende børn og en dagligdag som mange andres - og alligevel ikke: "I dag går jeg hver dag på arbejde med, hvad jeg selv synes, stort engagement, faglighed, empati og menneskelighed. Der er ingen tvivl om, at det jeg har i bagagen ikke er forsvundet, men jeg har et godt liv og har formået at bruge min baggrund konstruktivt, hvilket giver mig livsindhold."

## UDDANNELSESSTEDERNE

Trine Ladekarl Nellemann, gymnasirektor, CPH West: "Det er typisk det høje fravær og manglende afleveringer, der er en indikation af, at en elev har nogle sociale udfordringer". "Der er stor forskel på de udfordringer, de unge har. Det er f.eks. unge med anden etnisk baggrund, der ikke kommer i skole, fordi de skal hjælpe til derhjemme eller i forældrenes butik. Det er unge, der skal hjælpe meget til derhjemme pga. en syg forælder. Ja, der er alle mulige baggrundshistorier". Om disse unges reaktionsmønstre fortæller hun: "Der er ikke noget, der er typisk, da det både kan være spiseforstyrrede og kriminelle. Der har også været nogle elever, der havde brug for råd i forhold til graviditet og abort. Det er vidt forskellige problemstillinger, de unge kommer med, men det, som vi ser hos rigtig mange unge, er, at de har utroligt lavt selvværd".

Annette Menkes, som arbejder i Hvidovre Kommunes UU, Ungdommens Uddannelsesvejledning, et særligt tilbud til unge, der frafalder uddannelse, fortæller om de unge: "Jeg arbejder faktisk med de unge, som ikke hører til andre steder. De er ikke kendt i systemet og holder sig gerne under radaren (...) unge med særlige behov for vejledning (...) i virkeligheden socialt udsatte unge". Og hun fortæller nærmere om de unge: "Jamen, der er jo egentlig to typer unge. Dem, der har storhedsvanvid og som mener, de kan klare det hele, hvis de bare tager sig sammen. Det er også den type, der ikke har lyst til at bidrage, men som bare vil tage imod fra kommunen. Tanken er, "jeg skal ha". Der mangler noget selverkendelse. Omvendt er der de unge, der ikke tror på sig selv, og som ikke mener, de kan noget som helst. De er psykisk sårbare og er meget skræmte over at skulle tage en uddannelse. Det er miljøet, der er skræmmende. De magter ikke de sociale relationer. De går enten for meget ind i det eller holder sig helt væk. Det gør sig egentlig gældende for begge grupper unge. Det sværeste er, at der ikke er nogen opbakning hjemmefra".

Anne Marker, uddannelseskonsulent på SOSU Nykøbing, siger i stikordsform om de unges udfordringer og adfærd: "Relationer – hvis ikke de har venner – minus netværk. Svært at skabe netværk for dem – kan ikke tvinge nogen til at være venner. Lugter ud af munden, lugter af sved, uglede og nørdede".

## KOMMUNERNE

Alice Jacobsen, Jobkonsulent, Ungeindsatsen Hvidovre, fortæller om, hvordan der i Ungeindsatsen sker ændringer i målgruppen, den nuværende gruppe er alle mellem 18 og 30 år uden uddannelse. "Vi får også dagpengemodtagerne. Vi får også dem uden ydelse, der skal have en virksomhedsmentor eller en skolementor, fordi de er i gang."

Daniella Heaf, socialrådgiver, Familieafdelingen, Ballerup Kommune, nævner nogle af de udfordringer, den socialt udsatte unge kan have brug for hjælp til: "Lejlighed, budget, almindelig daglig læring plus psykologhjælp (...) de unge har stort behov for at komme ud og få deres eget". Hun nævner ensomhed og behovet for at danne netværk og tilføjer, at få af de unge har evner og vilje til at gå i psykologisk behandling: "Få unge har refleksion til psykolog og modstand på".

Johnny Koch Pedersen, socialrådgiver, Ringsted Kommune, har fokus på de socialt udsattes unges uddannelse. "Samtidigt ved vi godt, at mange af de unge har en baggrund og nogle udfordringer, der gør, at de har svært ved at tage en uddannelse (...) Udsatte unge med skolemæssige udfordringer. Det er svært at definere denne målgruppe, men unge, der ikke har støtte hjemmefra til at magte skole og uddannelse".

Nanna Surh Rasmussen, udviklingskoordinator, Ungeindsatsen, Ballerup Kommune: "Målgruppen er unge mellem 13 og 25 år. Ungeindsatsen laver opsøgende arbejde, særligt i belastede boligområder". Der er fokus på "netværk. De unge skal være sammen med andre unge i samme situation (...) Det er også nødvendigt, at de unge lærer at tage ansvar".

Vigga Hassing Pedersen, teamchef, Jobcenter Rødovre, møder unge fra 15 til 29 år, som er på kanten af uddannelses- og arbejdsmarkedet. "De er meget forskellige. Det er lige fra unge, der har været i arbejde i flere år og er velfungerende, men så har været ude for et trafikuheld, og så skal der trænes op. Det kan være unge, som kommer fra en almindelig familie, hvor overfladen har set

fin ud, men hvor der har manglet et psykisk grundblik, hvor de unge ofte har angst, og hvor psykiatrien ofte kommer ind over. Og unge, hvor de kan være tilknyttet bander. Vi har alle typer unge mennesker". Og hun uddyber: "Mennesker har jo altid noget med fra sin familie, nogen uhensigtsmæssigheder med fra sin familie. Nogle af dem, vi ser, er, hvor deres forældre har været på overførselsindkomst, der har lært, at systemet er deres indtægtskilde, og det er ofte unge, der har svært ved at tage ansvar, fordi det altid er andres skyld. Men det kan også være unge med almindelig økonomi, hvor de bare har det rigtigt svært, dem glemmer man måske nogle gange. De andre er mere synlige, fordi de er kendt i systemet".

Anonym, socialrådgiver, tidl. Nakskov og Lolland Kommunes Jobcenter, taler om de socialt udsatte som "unge, som har en bagage med fra barndommen, som vi ikke rigtigt kender til, de havner tit i psykiatrien, måske med personlighedsforstyrrelser og lignende (...) De unge, der er tredje generations kontanthjælpsmodtagere, bærer på den sociale arv og har ikke set andet end en familie på overførselsindkomst (...) Det er i høj grad mangel på de sociale kompetencer, der er fællestrækkene".

## VIRKSOMHEDERNE

Vi har talt med nogle af de virksomheder, som tilbyder mentorfunktion, og som møder de udsatte unge, visiteret fra Jobcentrene.

Nikolaj Stranø, outsourcing manager, G4S, siger ganske kort om de udsatte unge (og voksne): "Vi tager dem, der er længst væk fra arbejdsmarkedet, dem, der har det allersværest i livet. Bare der er udviklingspotentiale, som vi afsøger i visitationssamtalen, hvor der også er sagsbehandler med".

Morten Enghave, projektleder for 'Go-For-It', Securitas, fortæller, at "vi håndterer f.eks. exit bandemedlemmer, bandemedlemmer fra flere bander, folk med alt muligt på straffeattesten". De unge har ofte brug for støtte til andet end uddannelse og job: "Det kan være brug for hjælp. Brug for hjælp med afdrag overfor SKAT, og jeg har også været i Statsforvaltningen ift. børnesag".

Peter Kristiansen, projektleder, Falck, siger, at de har mentorfunktion for unge "med tung barndom, og vi tager dem med pletter på straffeattesten".

## MENTORERNE

Ulla Sørensen, mentorkoordinator for Frivilligheds Mentornetværk, Job- og Vækstcenter Middelfart, fortæller, at de unge er "alle former for socialt udsatte unge bl.a. med misbrug, vold, kriminalitet". Der er mange indvandrere eller danskere af anden etnisk oprindelse.

Lis Mulvad Kingo, pensioneret lektor i pædagogik, tilknyttet sin tidligere arbejdsplads UCC, nævner, at der p.t. er et stort antal flygtninge som en del af gruppen af unge, der er udsatte/har særlige behov.

Heidi Marie Hansen, tidl. frivillig ungevejleder og mentor hos Headspace Odense, Studievalg Fyn, samt Ungdommens Uddannelsesvejledning Odense og Omegn, siger om de socialt udsatte unge,

hun møder, at "en stor del af de unge har problemer med selvværd og selvtillid i forsøget på at leve op til 'konkurrencestatens' krav. (...) Nogle kæmper på den baggrund med en overdreven perfektionisme og andre bliver handlingslammet af frygt for ikke at kunne leve op til kravene. Både perfektionismen og handlingslammelsen, tror jeg, er elementer, der bringer forskellige andre ting med i kølvandet."

Hun nævner blandt andet:

- Ensomhed
- Depression og angst
- Stress
- Misbrug
- Selvskadende adfærd, herunder spiseforstyrrelser, cutting, overdreven motionsdyrkelse osv.
- Selvmordstanker og selvmordsforsøg

Tom Thinggård Pedersen, projektleder i Talentspejderne og direktør i eget konsulentfirma, der blandt andet uddanner mentorer, siger om de unge, at "de kommer ofte fra socialt udsatte familier, men langtfra altid," der er "stigende problemer med unge fra velhaverkvarterer", som er en vanskelig gruppe at hjælpe, fordi de netop ikke opfatter sig selv som tabere. En fællesnævner for de udsatte unge er, at "jeg tror ikke, de selv ved, hvad de har brug for af hjælp".

## HVORFOR KLARER NOGEN SIG OG ANDRE IKKE?

Det billede, der tegner sig, er ikke noget entydigt portræt, men snarere et meget stort gruppebillede, som viser en mangfoldighed af unge mennesker med vidt forskellige udfordringer, om hvem man samlet kan sige, at de står på kanten af uddannelsessystemet og arbejdsmarkedet med risiko for ikke at blive integreret og inkluderet nogen af stederne - medmindre de træder ud over de forventninger eller mangel på samme, der ligger i deres miljø og hos dem selv.

Det er selvfølgelig muligt at gruppere de unge alt efter deres udfordringer. Det er blandt andet gjort af Marselisborg Praksisvidencentret i rapporten "Hvad virker i indsatsen for ledige under 30 år?".<sup>5</sup> Her bliver de unge delt op i ni grupper, der består af unge med psykiske lidelser, socialt udsatte unge, unge, der falder fra eller zapper, fagligt svage unge, unge med mangelfuldt uddannelsesperspektiv, unge med adfærdsproblemer, unge mødre, unge med misbrugsproblemer, kriminalitetstruede unge. Listen er imidlertid næppe udtømmende og kunne kategoriseres efter andre parametre. Samtidig peger rapporten selv på, at mange unge hører ind under flere kategorier samtidig. Når vi nævner det her, tjener det til at fremhæve, at en indsats typisk skal være specifik og individuelt tilrettelagt efter netop de udfordringer, den enkelte står med – samtidig med, at indsatsen nødvendigvis må adressere tværgående, fælles udfordringer.

Fælles er, at de unge mangler kompetencer og ressourcer til at træffe et valg for deres egen fremtid, de har svært ved at rumme ansvaret for deres eget liv, de er usikre og har svært ved at

---

<sup>5</sup> "Hvad virker i indsatsen for ledige under 30? Anbefalinger til indsatsen", Marselisborg Praksiscenter, Beskæftigelsesregionerne Hovedstaden & Sjælland, Nordjylland, Midtjylland og Syddanmark, 2011

forstå uskrevne normer, regler og forventninger, de har brug for hjælp til at løse personlige, faglige, sociale og kulturelle udfordringer. De befinder sig typisk i alderen 15-25 år, det tidspunkt i livet, hvor vi som mennesker skal håndtere flest overgange og forandringer i tilværelsen, fra folkeskole til erhvervsqualificerende uddannelse og beskæftigelse, fra ung til voksen, fra opvækstmiljø til selvstændigt liv med egen identitet.

Nogle formår at håndtere dette uden en formaliseret ekstern indsats, selv om deres sociale grundvilkår ikke er favorable, andre formår det ikke. Mønsterbryderforskningen, som blandt andre Steen Elsborg, Trine Juul Hansen og Vagn Rabøl Hansen har bidraget til, leverer et svar på, hvorfor nogle lykkes. I deres mønsterbryderundersøgelse, som allerede nævnt, konkluderer de, at ingen af rapportens mønsterbrydere, havde formået at bryde den negative sociale arv uden støtte af andre personer. Det er samtidigt et svar på, hvorfor nogle klarer sig - om end ikke nødvendigvis den eneste forklaring.

Resiliensforskningen, altså forskning i, hvordan nogle børn tilsyneladende har en modstandskraft, som gør, at de klarer sig igennem f.eks. svære belastninger i barndomsmiljøet - den stærke ener, mælkebøtdebarnet, som kan udvikle sig og vokse op gennem tørre og stenede jordlag, ja selv asfalt, for at folde sig ud som smuk og hårdfør blomst – leverer et andet eller supplerende svar.

Resiliensforskningen har ikke været udbredt i Danmark, men det seneste årti er en del international forskning på området blevet formidlet her i landet.<sup>6</sup>

Det psykologiske begreb resiliens handler ifølge professor Dion Sommer fra Århus Universitet om langt mere end en stærk eller usårlig personlighed. Her identificerer man ikke blot de udviklingsmæssige risici, men også de beskyttende faktorer, der kan forklare, om et barn i et risikomiljø udvikler sig dårligt, som forventet, eller udvikler sig positivt, på trods af. De potentielle ressourcer hos den unge identificeres, og ud fra kortlægningen af disse forsøger man så at skabe positive vendepunkter, samtidigt med at der støttes kraftigt op om de beskyttende processer i dagligdagen.

Resiliens ansues som en livslang og foranderlig proces. Den unge udsættes for risikofaktorer, hvor den positive adaptation, tilpasning, har stor betydning for den unges livsmestring. Positiv adaptation er evnen til at begå sig, trods de risici den unge udsættes for i sit nærmiljø (fra forældre, skole, etc.). De sociale og kognitive kompetencer er vigtige for en adaptation i det 'normale' samfund.

Begreberne sårbarhedsfaktorer og beskyttende faktorer er afgørende for forståelsen af, hvad der får nogle unge til at bryde den negative sociale arv.

## SÅRBARHEDSFAKTORER:

- Mobning
- Køn
- Manglende tilknytning/netværk

<sup>6</sup> Dion Sommer: Psyke & Logos, 2011, 32, 372-394

- Forældrenes manglende tilknytning til arbejdsmarkedet (hvilket bl.a. kan medføre fattigdom)
- Et svagt familie-sampil

## BESKYTTENDE FAKTORER:

- Dyb relation med en betydningsfuld anden
- Venskaber
- Intelligens
- Ydre skønhed
- Mildt temperament

Selv om resiliensforskningen tager udgangspunkt i iboende faktorer som forklaring på livsmestringen, så er det ikke entydigt barnets eller den unges særlige egenskaber eller evner, der afgør, om barnet bryder den negative sociale arv. Resiliensforskningen og mønsterbryderforskningen har trods tilsyneladende forskelle i grundsyn dét tilfælles at pege på nogle afgørende faktorer i barnets miljø, der har betydning for, om barnet adapterer til det eller de miljøer, fra hvilke barnets nære miljø afviger - med andre ord om barnet bryder den negative sociale arv, hvor en af fællesnævnerne er en dyb relation med en betydningsfuld anden. Mønsterbryderforskningen peger i samme retning, nemlig mødet med en betydende person.

I bogen 'Underdanmarks jægersoldater' af Lisbeth Zornig Andersen, Lotus Turell og Mikael Lindholm, Gyldendal, 2015, fortæller 10 supermønsterbrydere om deres vej fra barn til voksen. At de kaldes supermønsterbrydere eller 'jægersoldater fra Underdanmark' betyder, at de ikke kun har taget ét skridt op ad den sociale rangstige, men de er sprunget mange trin over fra en håbløs og kaotisk barndom med omsorgssvigt, dysfunktionelle familieforhold, misbrug af forskellig art, etc., til en voksentilværelse i samfundets top, elitesportsudøvere, folketingspolitikere, akademikere, etc. Hvordan og hvorfor har disse mennesker klaret at bryde den sociale arv? Det synes, som om de har én af resiliensforskningens beskyttende faktorer tilfælles, nemlig intelligens eller begavelse, men de har også dét tilfælles, som vi også kender fra mønsterbryderundersøgelsen, nemlig tilstedeværelsen af den 'betydningsfulde anden'. Alle, på nær én, af bogens personer fortæller, at de har klaret sig med støtte fra et andet menneske, den 'betydningsfulde anden'.

Det næste spørgsmål bliver så, hvordan de fandt – eller blev fundet – af denne betydningsfulde anden. I stort set alle tilfælde har der været tale om, at de er stødt ind i et menneske på deres vej, der så noget særligt i dem. Men – var de heldige, var det tilfældigheder – eller bidrog netop beskyttende faktorer som intelligens, skønhed og temperament til at tiltrække en ressourcestærk betydningsfuld anden, der spottede deres potentiale, og derfor engagerede sig i dem? Det har vi i dag ikke klare svar på.

Hvordan matchet med en betydningsfuld anden end sker, hvorvidt iboende beskyttelsesfaktorer øger mulighederne for mønsterbrud eller ej, så har vi her ét vigtigt element for mønsterbrydning, idet denne viden fra begge typer forskning viser betydningen af, at den

socialt udsatte unge, den potentielle mønsterbryder, skal have mulighed for at danne nære og betydende relationer med et andet menneske, hvor relationen ofte kan karakteriseres som mentee og mentor.

Ikke overraskende anbefaler rapporten "Hvad virker i indsatsen for ledige under 30 år" da også netop på anvendelse af mentorordninger som et centralt redskab i indsatsen over for socialt udsatte unge.

Hvordan denne indsats, som vi kalder mentoring, kan tilrettelægges optimalt, ser vi nærmere på i kapitel 4.

## 2. VIDEN OG ERFARING FRA NATIONALE INDSATSER – BEST PRACTISE

---

Da færre, og ikke flere, i disse år bliver mønsterbrydere, altså bryder den negative sociale arv, synes det at være en større udfordring at nå den nationale '95-procent målsætning' om, at 95 pct. af en ungdomsårgang, som minimum, skal have en ungdomsuddannelse. Der er da også søsat en lang række indsatser eller projekter over hele landet, offentlige som private, der alle har de unge, der står på kanten af uddannelses- og arbejdsmarkedet, som målgruppe.

Cabi, som er en selvejende institution under Beskæftigelsesministeriet, har på foranledning af Rockwool Fonden kortlagt 39 nationale indsatser, som alle er med til at styrke indsatsen for, at flere unge bliver i stand til at påbegynde og gennemføre en uddannelse. Alle indsatserne har udsatte unge mellem 16 og 25 år som målgruppe. Der er tale om unge, der ikke er og ikke har været i stand til at gennemføre en uddannelse eller at fastholde et job. De kan have sociale og psykiske vanskeligheder, dårlig opvækst, ringe skolekundskaber, manglende 'livskundskaber', og kan være socialt isolerede uden voksne at støtte sig til.

De 39 indsatser, Cabi har afdækket, har alle et uddannelses- eller beskæftigelsessigte, men fordi der netop er tale om en lang række individuelle og ofte komplekse problemstillinger hos de udsatte unge, har indsatserne forskellige tilgange eller fokusområder, hvilket gør dem vanskelige at sammenligne.

Kortlægningen omfatter indsatser inden for følgende områder:

**Uddannelsesforberedende virksomhedsforløb:** Der er stigende fokus på at anvende private, offentlige og socioøkonomiske virksomheder i den uddannelsesforberedende indsats for udsatte unge. Baggrunden er erfaringer med, at det giver mening og succesoplevelser for unge at blive en del af en arbejdsplads. Det giver tro på egen kunnen, og det giver klare billeder på, hvad en uddannelse kan anvendes til. Inklusion og fastholdelse i uddannelse En række af de afdækkede indsatser har fokus på forberedelse til og gennemførelse af uddannelse. Det er brobyggende indsatser og indsatser, der har fokus på forebyggelse og håndtering af frafald. De brobyggende indsatser finder sted i uddannelsesmiljøet.

**Iværksætteri og entreprenørskab:** Der er meget få eksempler på indsatser for udsatte unge, hvor iværksætteri driver indsatsen. En af årsagerne kan være beskæftigelsessektorens fokus på uddannelse, hvor det ikke synes muligt at rumme start af egen virksomhed.

**Frivillige:** Flere af indsatserne inddrager frivillige kræfter eller er en frivillig indsats i sig selv. Tiltagene skal styrke de unges sociale netværk, udvikle deres kompetencer gennem den aktive deltagelse og derigennem også støtte de unges videre vej til uddannelse og arbejde.

**Mentorindsats:** Brug af mentorordninger i forskellige afskygninger er meget udbredt, fordi det antages, at en voksen mentor som rollemodel kan støtte de unge igennem de processer, der skal



til for at mestre et job eller en uddannelse. En mentor kan være alt fra en medarbejder på virksomheden eller uddannelsesinstitutionen, en frivillig, en ekstern konsulent, en specialist eller en medarbejder fra kommunen.

**Kriminalitetsforebyggende indsatser:** Kriminalitetsforebyggende indsatser er væsentlige, fordi de i sagens natur har til formål at forebygge kriminalitet ved at styrke de unges inklusion i samfundet og dermed også i job og uddannelse.

**Ungeafdækning for Rockwool Fondens 14 Boligsociale indsatser:** Antagelsen i den boligsociale indsats er, at indsatsen skal finde sted der, hvor de udsatte unge er koncentreret, og hvor der ikke er de nødvendige ressourcer til at bryde de negative mønstre.

**Helhedsorienterede indsatser:** En stor del af de afdækkede indsatser er helhedsorienterede. Der er tale om indsatser med et tydeligt og tværfagligt helhedssyn på de unge eller høj prioritering af samarbejdet med andre fagprofessionelle. Endelig kan nogle af de beskrevne indsatser være delelementer i en helhedsorienteret indsats. Det helhedsorienterede fokus er centralt, fordi der ofte ikke kun er én problematik til stede i de udsatte unges liv, og fordi de kan have brug for støtte på flere fronter, for at komme videre i job eller uddannelse.

**Brugerinddragelse:** Beskæftigelsessektoren har i mange år ikke haft fokus på unges egen inddragelse i indsatsen, men inddragelse er nu blevet et vigtigt element i Kontanthjælpsreformen. Derfor er der i indsamlingen medtaget indsatser, der har inddragelse som et grundlæggende element. Det er tiltag MED de unge og FOR de unge.

Gennemgående træk ved de 39 ungeindsatser er, at de er helhedsorienterede, dvs. de tilbyder koordinerede uddannelsesforberedende virksomhedsforløb og/eller inklusion og fastholdelse i uddannelse, og at de bruger mentorer.

Cabi beskriver det på følgende måde: "Ser man på de afdækkede indsatser i et helikopterperspektiv, danner der sig et billede af nogle indsatser, som i forskellig grad er helhedsorienterede med fokus på sammenhæng og kontinuitet mellem de forskellige dele af indsatsen, så de unge ikke overlades til sig selv eller til en ny indsats uden overlevering. Flere indsatser anvender virksomhedsforløb som uddannelsesforberedende og fastholdende aktivitet. Indsatserne har ofte et tæt samarbejde med uddannelsesinstitutioner vedrørende brobygning, overgangsordninger og fastholdelse i uddannelse. Et særligt fokus i de afdækkede indsatser er en stærk relation mellem ung og voksen og brugerinddragelse. Endelig er der et frivilligt element i mange af indsatserne, hvor frivillige, mentorer og virksomheder bidrager til den unges vej mod uddannelse og beskæftigelse... Alle indsatserne har fokus på opbygning af stærke relationer. Det vil sige, at der er unge eller voksne, som har en tæt relation til de udsatte unge, enten på arbejdspladsen, uddannelsen eller der, hvor den unge ellers befinder sig. Det er antagelsen, at det er en positiv og tæt relation der skal til, hvis den unge skal kunne mestre en uddannelse eller et job."

Overblik over ungeindsatser	Uddannelsesforberedende virksomhedsforløb	Inklusion og fastholdelse i uddannelse	Iværksætter og Entreprenørskab	Den frivillige sektor	Mentor indsats	Kriminalitetsforebyggelse	Boligsocial indsats	Helhedsorienteret indsats	Brugerinddragelse	Kun 16-25 år
All in				X				X		
Brobygning Kronjylland		X			X					
Brobygning til uddannelse		X			X					
Den sunde vej til arbejde	X				X			X		
Dialog Forum Team		X								
DropUd	X							X		X
Fra problemer til mirakler		X						X		X
Fremskudt virksomhedsindsats	X				X					X
Fritidsakademiet (FRAK)	X									X
Fritidsjob i Dansk Supermarked	X				X					X
Fritidsjobkonsulenterne	X									X
Frivilligt mentornetværk				X	X					
Fællesskab med perspektiv	X	X			X					
G45 Mentorordning	X				X			X		
Helbredsklub								X		
High-five	X					X				
Jobstormerne					X		X			X
KFUM Indsats i udkanten			X	X						
Kulturhus for unge			X						X	X
Mind your own business			X		X	X			X	X
Outline Vinduer	X				X					
Partnerskab med civilsamfundet	X	X								X
Perronen					X			X		
Praktik i små virksomheder	X									
Praktiknetværk Odder	X				X					
Rehabilitering	X							X		
Rejsecafeen	X							X		X
Route 42								X	X	X
Slip talentet løs			X	X						
Social farming					X			X		
Solskinsunge				X	X					X
Spydspidsen	X									X
Team Succes				X						X
Uddannelsesafklaring i praksis	X									
Uddannelsesbroen		X			X					
Unge familier på vej								X		X
U-turms Dagskole								X		X
Virksomhedsskolerne i Aarhus	X	X								X
Y-faktor		X		X	X					

Konklusionen flugter med anbefalingerne i rapporten "Hvad virker i indsatsen for ledige under 30?" fra Marselisborg Praksiscenter og beskæftigelsesregionerne, som anbefaler "et tværfagligt koordineret samarbejde" fra myndighedernes og institutionernes side i form af en "helhedsorienteret indsats" med anvendelse af mentorer.

Spørgsmålet er så, om det er muligt at indkredse evidens for, hvad der er *best practice*? Cabi har spurgt alle 39 indsatser om effekt eller mere præcist om 'forventede resultater og erfaringer'. Umiddelbart har de fleste indsatser et måleligt *output*, f.eks. hvor mange af de unge, der reelt er udsat til beskæftigelse eller uddannelse eller andet. Enkelte afventer en ekstern evaluering af indsatsen og resultaterne. Der er imidlertid ingen systematisk bearbejdning af effektdimensionen, hverken kort- eller langsiget, i nogen af indsatserne, hvorfor man ikke ved mere præcist, om det er den givne indsats, der skaber det givne *outcome* i form af et vist antal procent af de unge, der er kommet videre i uddannelsessystemet eller på arbejdsmarkedet, i overensstemmelse med den enkelte indsats eller projekts formål. Samtidig er målemetoderne forskelligartede, hvilket gør det vanskeligt at sammenligne og evaluere indsatserne. Der mangler ganske enkelt standarder på ungeindsatsområdet, der muliggør en systematisk evidensbaseret vidensopsamling. Tilsvarende bygger evalueringen af indsatser, der virker, i rapporten "Hvad virker i indsatsen for ledige under 30 år?" på 49 kvalitative interviews, hvor konklusionerne i hovedpunkter flugter med Cabis, men altså ikke er kvantificerbare.

Vi kan altså identificere, hvilke elementer, der går igen i de fleste indsatser eller projekter, men vi ved ikke præcist, om det er disse elementer og med hvilken vægt, eller noget helt andet, der har betydning for, om den unge skaber et mønsterbrud eller ej. For eksempel er det vanskeligt at konkludere, at fordi der er en mentor involveret i indsatsen, så er det mentoren som faktor, der forklarer den eventuelle succes med et mønsterbrud.

I en af indsatserne, Y-faktor i Odense, bliver en bruger, altså én af de socialt udsatte unge, citeret for, hvad der havde betydning for ham, hvor han netop peger på den gode relation med sin mentor: "Han brugte ikke så mange ord, jeg ikke forstod – alle de ord, som ikke gav mening for mig, når min lærer fortalte det, de virksomhedsøkonomiske ord, jeg kunne ikke få sætningerne til at give mening (...) Min mentor gjorde det anderledes, han fortalte mig nogle eksempler fra det virkelige liv, så jeg blev interesseret i det. Det synes jeg var fedt. Og jeg kunne se, hvordan han selv brugte nogle af tingene i sit arbejde, fordi jeg kom på besøg, jeg var derude rimelig tit på hans kontor. Det blev mere virkelighedsnært på den måde."

Det er altså ikke nødvendigvis alene tilstedeværelsen af en mentor, der forklarer den positive effekt, men profilen af netop den pågældende mentor vis-a-vis profilen af netop denne mentee. De skal kunne tale samme sprog. Der eksisterer ikke i dag samlede evalueringer eller kortlægninger af mentorprofiler og deres betydning for respektive mentees. Vi ved blot, at relationen har positiv betydning, når den fungerer.

Der er samtidig et fingerpeg i rapporteringen fra de af Cabi 39 undersøgte indsatser om, at når indsatsen fungerer, så hjælper den omkring tre ud af fire unge. For eksempel viser Skive Kommunes "Fra problemer til mirakler", der anvender en helhedsorienteret støtte over tre år, at omkring 65 pct. efter indsatsen er i gang med en ordinær uddannelse, og 10 pct. er i gang med et uddannelsesforberedende forløb, altså 75 pct. oplever en positiv effekt. Flere andre tilsvarende

indsatser, herunder Erhvervsmentorerne, indikerer tilsvarende resultater. Men egentlig evidens er det, som sagt, vanskeligt at udlede.

#### FIRE EKSEMPLER PÅ UNGEINDSATSER

Følgende fire ungeindsatser er eksempler på helhedsorienterede uddannelsesforberedende virksomhedsforløb kombineret med mentoring.

**G4S** er en verdensomspændende virksomhed, der beskæftiger sig med sikkerhedsarbejde for både private og virksomheder. Målet med G4S' mentorordning er at hjælpe de unge i gang, så de bliver økonomisk uafhængige. G4S beskriver selv deres mentorordning sådan: "Alt for mange unge får ikke taget en ungdomsuddannelse og ender på kontanthjælp. Det er dyrt for kommunerne. Målet med G4S mentorordning er at hjælpe de unge i gang, så de kommer væk fra kontanthjælpen og på sigt bliver selvforsørgende. G4S mentorordning hjælper kommuner og jobcentre med unge borgere (primært i matchgruppe II), som gerne vil, men som har svært ved at komme videre i livet af flere årsager. Det kan f.eks. skyldes en plettet straffeattest, et let stofmisbrug, en ADHD-diagnose, mv. Når en ung er blevet visiteret til mentorordningen, finder den unge og mentoren i fællesskab ud af, hvad den unge kan tænke sig at prøve kræfter med. Den unge får derefter mulighed for at komme ud i en eller evt. flere virksomheder i et kort praktikforløb. Det kan f.eks. være på en byggeplads, på et lager eller noget helt tredje".

Ifølge G4S kommer seks ud af ti unge videre: "Rigtigt mange af de unge bliver fastansat, får tilbudt læreplads eller begynder på en uddannelse. Den høje succesrate skyldes bl.a., at mentoren følger den unge meget tæt, er med til at give den unge troen på sig selv tilbage, og at mentoren kan hjælpe med alt fra stort til småt. Samtidig er G4S mentorerne nøje udvalgt, da de både forstår at tale med de unge, kan kommunikere med kommunens sagsbehandlere og er dygtige til at skaffe praktikpladser i de unges nærområder."<sup>1</sup>

Nikolaj Starnø, outsourcing manager, G4S, siger uddybende om deres succesrate: "Vi har succes. Ikke for at blære os, men det har vi. 70 pct. på match 3. Da vi startede, var målet, at 60 pct. skulle i arbejde, det ville være en succes. Så ændrede konceptet sig til, at vi fik de tungeste, der kræver mere relationsarbejde. Der er misbrugsbehandling og aktiviteter, som måske kun er fire timer ugentligt til en start, men der er udvikling hos borgeren. Og det er det, vi måles på. Men succesen for os er at få dem videre i job eller uddannelse."

**Securitas** er en vagt- og sikkerhedsleverandør, der beskæftiger sig med at beskytte virksomheders materielle og immaterielle værdier. Securitas driver i samarbejde med en række kommuner og private virksomheder projektet Go-For-It.

Securitas beskriver deres indsats sådan: "I Securitas mener vi, at det er vigtigt at inkludere så mange som muligt på arbejdsmarkedet. Vi driver i samarbejde med en række kommuner og private virksomheder projektet Go-For-It. Formålet med Go-For-It er at få udsatte unge i alderen 15-30 år sluset ind på arbejdsmarkedet og gjort dem selvforsørgende. Hos Securitas tror vi på, at ordinært arbejde kan anvendes som socialiseringsrum for den gruppe unge, der har brug for hjælp til at finde motivation og udvikle de fornødne sociale og faglige kompetencer til at påbegynde et uddannelsesforløb eller et arbejde. Vi tror derfor på, at vi med en målrettet indsats kan være med til at skabe strukturerede og relevante aktiviteter, der kan være medvirkende til at få de unge ind på arbejdsmarkedet... Vores mentorer er rollemønstre for de unge og støtter de unge i en svær periode. Vi hjælper unge i gang og løfter i den forbindelse en vigtig samfundsopgave sammen med de kommuner og virksomheder, som vi samarbejder med. Når der er tale om unge med en kriminel baggrund, yder vi således også på dette område en kriminalpræventiv indsats."

<sup>1</sup><http://www.g4s.dk/Erhverv/Produkter/Mentor.aspx>

“En afgørende forudsætning for projektets succes er vores engagerede mentorer. En uddannet vagt ved Securitas fungerer som mentor, og i samarbejde med en social kompetent medarbejder fra projektet hjælper vagten den unge på arbejdspladsen og vil være til rådighed i løbet af hele arbejdsdagen. Gennem vejledning og støtte er det mentorenes hovedopgave, at styrke de unges evner til at indgå på arbejdspladsen på lige fod med de øvrige kolleger. Mentorerne har ligeså en vigtig rolle i at støtte unge i at opbygge nye netværk og relationer. Mentoren vil desuden være behjælpelig i forhold til afklaring, information og praktisk hjælp i forbindelse med job- og uddannelsesønsker samt kontakten til myndigheder.”<sup>2</sup>

Morten Enghave, projektleder for projekt Go-For-It, Securitas, fortæller mere specifikt om indsatsens succes, at “vi har ca. 100 gennem i 2014. Ca. 60 pct. kommer videre i en eller anden form, de får ændret deres livssyn og holdninger. 40 pct. enten i uddannelse eller arbejde.”

**Mentornetværk Middelfart** er forankret i Middelfart Job- og Vækstcenter og har været det siden 2011. Formålet er, at støtte resourcesvage unge i, at komme i beskæftigelse. De unge tilbydes kontakt til en frivillig mentor fra lokalsamfundet, som så følger den unge. Mentorordningen er ikke tidsbestemt, men tilbydes, indtil det vurderes, at den unge ikke længere har behov for støtte. Det unikke ved mentornetværket er, at mentorerne har lavet deres egen forening. Her benytter de sig af fundraising, så der kan skaffes midler til aktiviteter med de unge. Da der er stort fokus på netværksdannelse og udvikling, tilbydes de unge f.eks. et ophold på en weekendcamp eller sommerhøjskole, hvor der er mulighed for at træne sociale kompetencer. Da mentorerne er frivillige medarbejdere, modtager de ikke løn, men mentorkoordinatoren i Middelfart Kommune og det frivillige netværk gør en indsats for at fastholde mentorerne. Der tilrettelægges mange forskellige arrangementer, som mentorerne kan deltage i, samt et tilbud om at være del af et netværk med 600 medlemmer.

Ved at tilbyde de unge mentorstøtte har Job- og Vækstcentret oplevet at kunne fastholde 42 pct. af de unge på den uddannelse, de var i gang med ved opstart. Samtidigt er 22 pct. unge startet i ordinær uddannelse.<sup>3</sup>

Ulla Sørensen, frivillighedskoordinator, Job- og Vækstcentret, Middelfart, uddyber om effekten af indsatsen, at “vi har fastholdt 42 pct. på den uddannelse, de var i gang med ved match, vi har fået rykket 22 pct. fra kontanthjælp til uddannelse, 11 pct. fra sygemelding til uddannelse, 11 pct. har vi fået motiveret til at passe en virksomhedspraktik, og 4 pct. har vi været nødt til, at opgive”.<sup>4</sup>

<sup>2</sup> <http://www.securitas.com/dk/da/Vores-ansvar/Go-For-It/Uddannede-vagter-som-mentorer/>

<sup>3</sup> Kilde: Cabi's 'Kortlægning af eksisterende og relevante indsatser med job- og uddannelsesperspektiv for udsatte unge. November 2014.

<sup>4</sup> <http://www.dentryggekommune.dk/cgi-bin/dtk/uploads/media/Ulla%20Soerensen.pdf>

## HVAD DER VIRKER - OG HVORDAN

Helt på bar bund står vi nu alligevel ikke, når vi vil finde frem til, hvad der virker – og hvordan.

I Storbritannien, London, har programmet Friendship Works fokus på børn og unge med udfordringer både med hjem, skole og netværk. Indsatsen for disse udsatte børn/unge er særlig derved, at man tilbyder børnene en mentor, hvis indsats retter sig mod at give børnene/de unge *'life-skills'*, ud fra viden om, at disse børn, sammenlignet med deres jævnaldrende, har langt færre muligheder og sandsynlighed for at udvikle færdigheder, interesser, holdninger, som de behøver for at realisere et tilfredsstillende ungdoms- og voksenliv. Hvert barn/ung matches med en mentor, som forpligter sig for en to-årig periode. Friendship Works har udviklet en mentorprofil, som vi vil se nærmere på i kapitel 4.

Friendship Works har løbende 150 børn/unge med en mentor tilknyttet. Om resultaterne eller effekten af indsatsen siger Friendship Works, at "88 pct. af forældrene fortæller dem, at deres barn har voksende selvtillid med støtte fra en mentor, og 71 pct. rapporterer, at deres barn har nye interesser, hobbies og færdigheder. 77 pct. af de frivillige mentorer rapporterer, at deres mentee er bedre til at udtrykke sig selv og kommunikere følelser. 72 pct. siger, at deres mentee har mere selvtillid til at træffe beslutninger om ting, som berører dem".<sup>7</sup> Klare skridt mod bedre livsmestring, selv om der ikke findes en langsigtet evaluering af indsatsen. Resultaterne her matcher i størrelsesorden danske indsatser.

I Danmark har man afdækket både elementer i ungeindsatser og de socioøkonomiske effekter af indsatserne i forbindelse med projektet "Veje til job for udsatte borgere: Hvordan gør vi, og hvad koster det?" Projektet er udviklet i et samarbejde mellem Marianne Saxtoft, indehaver af konsulentvirksomheden Samskabelse, Kim Madsen, indehaver af konsulentfirmaet analyze! og jurist Uffe Bech.<sup>8</sup> Projektet undersøger 24 cases på en helhedsorienteret indsats med en koordinerende sagsbehandler, hvor formålet har været at få udsatte borgere i beskæftigelse og som minimum en vis form for selvforsørgelse. I 75 pct. af de 24 undersøgte cases – altså 18 - ses en forbedring over tid af det offentlige nettoindtægt på borgeren. Igen en fordeling i form af tre ud af fire, der oplever et positivt forløb.

Projektets aktører har sat sig for at undersøge:

- Hvad kræver det i praksis at skabe en virkningsfuld, helhedsorienteret indsats?
- Hvad koster en virkningsfuld, helhedsorienteret indsats?
- Hvad er effekten på den offentlige økonomi, når indsatsen virker

De 24 cases er hentet fra Foreningen af Uddannelsessteder – Ligeværd (FUS Ligeværd) og KFUM's Sociale Arbejde; alle cases er hjulpet i beskæftigelse eller uddannelse gennem en helhedsorienteret indsats. De økonomiske beregninger indgår i kapitel 5, som belyser de økonomiske perspektiver ved en indsats over for socialt udsatte unge. Her og nu ser vi nærmere

<sup>7</sup> <http://www.friendshipworks.org.uk/aboutus/what-we-do/>

<sup>8</sup> <http://www.samskabelse.dk> og <http://www.arbejdsmarkedsanalyser.dk/>

på, hvad undersøgelsen viser om, at det i praksis kræver for at skabe en virksomhedsfuld, helhedsorienteret indsats; hvad er nøgleelementerne i en indsats med effekt?

”Det, som vi ser, at KFUM’s Sociale Arbejde og FUS LigeVærd grundlæggende lykkes med, når de får hjulpet de 24 belyste case-personer i beskæftigelse eller uddannelse, er, at de hjælper dem med at finde retning i og mening med livet, og derigennem en tro på livet og på sig selv. (...) Mange har givet op og har resigneret, og deres situation kan for nogen komme til udtryk i eksempelvis voldelig adfærd og misbrug. De evner eller magter ikke selv at komme videre og har brug for hjælp, hvis de skal ændre deres livssituation. Nogle mangler et brugbart netværk, som kan hjælpe dem – de evner ikke selv at skabe kontakt eller at opsøge den relevante hjælp. Nogle skal direkte presses til at få hjælp, og andre har brug for professionel hjælp eller støtte på grund af eksempelvis fysiske eller psykiske problematikker, herunder kognitive udfordringer. At hjælpe mennesker, der har givet op og har resigneret, kræver noget særligt. Og det er hér, at vi ser en force hos de to organisationer, idet deres praksis er kendetegnet ved en tro på det enkelte menneske – en tro på, at det indeholder noget godt og brugbart. Og det er denne spire til det gode og brugbare i den enkelte, som de to organisationer lykkes med at få frem i de personer, som de arbejder med. De hjælper den enkelte med at se, acceptere og værdsætte det unikke ved sig selv – og måske endda ofte noget, som har medvirket til, at vedkommende er blevet set skævt til, og som derfor har ført til et negativt selvbillede med deraf følgende isolation, fremmedgørelse, m.m. Denne spire kan være gemt langt inde i den enkelte og kan kræve meget tid og tålmodighed at finde ind til. Hér ser vi igen noget unikt ved de to organisationer, idet de giver tid og rum og samtidig rammerne til, at den enkelte kan finde sin egen vej frem. Der er fleksibilitet og rammer på samme tid”<sup>9</sup>.

Helt overordnet fastslår man efter analysen af de 24 cases, at ”en virksomhedsfuld, helhedsorienteret praksis er personbåret.”

Vi ser altså igen, at der er mindst to fælles tværgående kendetegn, nemlig det personbårne, den betydningsfulde relation til et andet menneske og den helhedsorienterede praksis.

Af andre elementer i den personbårne, helhedsorienterede praksis, som rapporten identificerer:

- Grundlæggende viden om og kendskab til målgruppens bagvedliggende sårbarheder
- Værdier, anerkendende tilgang og metoder i praksis
- Medarbejderes personlige egenskaber, roller og faglige kompetencer
- Nærværende organisatorisk og ledelsesmæssig praksis
- Fællesskab, netværk og lokal forankring.

Rapporten indikerer, at én af kvaliteterne i den personbårne, helhedsorienterede indsats er et grundlæggende menneskesyn, idet deres praksis ”er kendetegnet ved en tro på det enkelte menneske – en tro på, at det indeholder noget godt og brugbart. Og det er denne spire til det gode og brugbare i den enkelte, som de to organisationer lykkes med at få frem i de personer, som de arbejder med.”

---

<sup>9</sup> <http://www.samskabelse.dk>

Det kan være ét element i en god og resultatorienteret, helhedsorienteret praksis, at det socialt udsatte menneske bliver mødt af mennesker/fagfolk/mentor med et positivt menneskesyn. Vi ser nærmere på dette element i kapitel 4.

Om end vi ikke har sikker viden om, præcist hvilke elementer i de forskellige indsatser, der har effekt, kan vi imidlertid konkludere, at en række af indsatserne leverer resultater. Og vi tør konkludere, at de praktiske indsatser, der har effekt i forhold til at få de unge i uddannelse eller arbejde, og bryde den sociale arv, har en række tværgående elementer i deres tilbud til de unge:

- Inklusion og fastholdelse i uddannelse
- Mentorindsats
- Helhedsorienteret indsats
- Uddannelsesforberedende virksomhedsforløb

## HVAD SIGER DE FAKTISKE MØNSTERBRYDERE?

Nogle af disse elementer kan vi også finde som anbefalinger til et mønsterbryderprogram, når vi spørger faktisk mønsterbrydere om, hvad der virkede for dem selv, og hvad de mener, ville virke for andre potentielle mønsterbrydere.

Mand, 48 år, har gennem årene ikke modtaget støtte udover aktivering og hjælp til at holde op med at drikke. Han ville gerne have været ”behandlet som en, der selv kunne nogle ting (...) Jeg har altid gerne villet være som de andre – ikke min egen familie, men som normale mennesker. Dem der ikke hele tiden skal forklare kommunen og bede om penge”. Han kunne have ønsket sig, ”at måske nogen havde taget sig lidt af mig, så jeg ikke kom helt væk... altså det hele... jeg drak jo så meget, at jeg hverken vidste dit eller dat”. Det afgørende for hans eget mønsterbrud var, at ”jeg ville være almindelig og gøre ting, som andre gjorde... og så fik jeg det job hos ST, hvor de behandlede mig som almindelig... det var første gang, jeg ikke var sendt ud, og første gang de gav mig en chance.” Afgørende faktorer er, ”at man bliver behandlet som en person (...) at nogen tror på én”.

Kvinde, 46 år, fik som ung en kontaktperson, som har haft positiv betydning, og som i dag er hendes ven. En anden afgørende faktor for kvindens mønsterbrud, var ”min vilje til at bevare min drøm og tro på mig selv (...) Alle har et talent for noget (...) Den unge og den hjælp der skal til, er på en knivsæg. Verden er fjenden i den unges syn, og de voksne, der vil gøre noget for den unge, skal være klar på dette. Det handlede for mig om at møde de mennesker, der ville mig det godt og mærke efter dét, jeg vil. Og at de troede på mig.”

Mand, 23 år, siger om sit eget mønsterbrud: ”Jeg er selvfølgelig drivkraften, men kunne ikke gøre det uden de mennesker, der har støttet mig. De ar, jeg har i sjælen, vil altid være der, men de gode personer bag mig, der har hjulpet mig, det havde jeg ikke kunnet alene. Så havde jeg ikke gennemført. Det er en sejr, at jeg har gennemført. (...) de mennesker, der har hjulpet mig til at vide, at der altid er én til at gribe dig, når du falder.” ”Der var én, som tog sig særligt af mig. Han er der stadig. Han har været omkring mig – han er så også min chef nu. Han var der fra dag 1 på opholdsstedet. Det er en særlig relation. Det var en, man kunne ringe til, og jeg ser ham stadig.” Han fik ”støtte – alt det, jeg ville. Jeg skulle jo lære alt fra bunden, da jeg var 15 år.” Og han tilføjer



som anbefaling til et mønsterbryderprogram med mentor: "Tro på den unge og VIS det... du skal vise, at du tror på, de kan. Dét er drivkraften".

Mønsterbryderne fremhæver altså mentoring, relationen til en betydningsfuld anden, som et vigtigt element i deres eget mønsterbrud og også som et vigtigt element i et mønsterbryderprogram. Da disse mennesker hver især i ungdomstiden brød med den negative sociale arv, var det andre professionelle roller, deres 'betydningsfulde anden' havde, som f.eks. kontaktpædagog, men funktionen har været nogenlunde den samme; sigte på en helhedsorienteret, personbåret indsats mod en voksentilværelse i uddannelse og arbejde. Og så nævner de et element, der også har betydning for, at indsatsen lykkes, nemlig vilje, som én af dem kalder drivkraften. Dette element i mønsterbruddet nævnes også af samtlige af supermønsterbrydere i Underdanmarks Jægersoldater.<sup>10</sup> Disse supermønsterbrydere, som har taget et kvantespring fra samfundets absolutte bund til dets absolutte top, siger næsten samstemmende, at det har de gjort med støtte fra andre mennesker, den 'betydningsfulde anden', og i kraft af netop viljestyrke eller resiliens.

## HVAD SIGER DE POTENTIELLE MØNSTERBRYDERE?

Hvilke anbefalinger måtte de potentielle mønsterbrydere have til et mønsterbryderprogram? Vi har spurgt et antal om, hvad de tænker om en mentorordning, og om, hvordan en mentor skulle støtte.

Vi gengiver nogle af svarene:

Kvinde, 22 år: "Jeg har altid ønsket mig en mentor. Én, der bare er der og kender én. Jeg tænker bare, det er vigtigt, at hun forstår mig og bare er der for mig. Jeg ville ønske, at hun kunne sætte fokus på, at jeg tit bare lyver og siger, jeg har det godt, selvom jeg ikke har. Det ville være rart at bare én kunne sige, at det er okay at fortælle, hvordan man i virkeligheden har det".

Kvinde, 29 år: "Jeg tror helt klart, at man ville kunne ændre sin tilgang til livet ved at omgås mennesker med en stabil og omsorgsfuld hverdag. Faste rammer og tryghed."

Kvinde, 22 år: "At de lytter til én, aktiv lytning, at de skal kunne sige til mig, at jeg skal 'tage mig sammen', da jeg nogle gange godt kan køre lidt i selvsving, og få mig til at se fornuften og de positive ting. Og så skal de kunne snakke med én om næsten alting og prøve at hjælpe (...) snakke med alt om uden at blive dømt eller få fortalt, at dét, man oplever, er forkert. Bare støtte generelt."

Kvinde, 24 år: "Fedt at kunne vælge selv. Når man er halvbrændt barn, vælger man dem selv. (...) Jeg tror, det skulle være én, der kunne motivere mig, når jeg selv kørte sur i hele mit liv. Hiv mig i skole, når jeg ikke kom i skole... sådan helt basic (...) Støtte én i, at man er okay, og man godt kan. Og når man ikke selv tror på det, så er der en anden, der tror på det."

Kvinde, 22 år, som er i et mentorprogram: "Jeg synes, at det var meget vigtigt for mig, fordi jeg har fået ikke kun en mentor, jeg har fået en rigtig sød ven."

---

<sup>10</sup> Underdanmarks Jægersoldater, Lisbeth Zornig Andersen, Lotus Turell og Mikael Lindholm, Gyldendal, 2015.

Kvinde, 20 år: "Primært bare én at tale med og én, som kunne støtte og presse en smule til at få gjort nogle af de vigtige ting, der skal gøres, som at søge ind på en uddannelse eller at komme til lægen til en undersøgelse. Hvordan man skal håndtere hverdagen og de svære udfordringer som uddannelse, både hvordan man skal søge ind, men også hvor man skal søge ind, og ikke mindst når man er kommet ind for at hjælpe med at fastholde personen i sin uddannelse."

Kvinde, 33 år: "Der er mange valg at tage i livet, og et almindeligt menneskes råd og mening giver bedre overblik (...) Snak om livet. En god guide til uddannelse".

Kvinde, 23 år: "Det kommer jo an på, om der er tale om en person, der giver mening for én. Man kan ikke tvinge relationer (...) Og jeg tror heller ikke, det er gennem fagpersoner, støtten for mig skal findes. Jeg er meget bevidst om, om mennesker får penge for at sidde overfor mig eller ej, hvilket jeg tror, de fleste vil være. Når der mangler 'voksne' i mit liv, er det, fordi jeg ingen familie har... og det vil ingen kommunale fagpersoner have nogen betydning for. Med hård udmelding, så er jeg ligeglad med, om de valgte en uddannelse, fordi 'de elsker at være noget for andre mennesker', det har ikke noget med mig at gøre."

Mand, 21 år: "Baggrund er jeg lidt ligeglad med. Nemme at snakke med... forståelige ord. Være forstående og sympatisk." Han mener, det ville gøre en positiv forskel, hvis en mentor havde en opvækst lig hans egen eller problemstillinger, der er genkendelige.

Udover anbefalingen af mentorer – og gerne en mentor med livserfaring, der matcher mentees virkelighed - som et vigtigt element i et mønsterbryderprogram, peger svarene på, at det er et andet, vigtigt element, at indsatsen er helhedsorienteret, idet kun en enkelt nævner, at mentor skal kunne yde direkte rådgivning i uddannelsesspørgsmål, hvorimod alle nævner, at mentorstøtten må være bærer af de positive forventninger og af håb og tillid til, at mentee vil kunne klare de mange udfordringer et mønsterbrud vil indebære. Altså anbefalingen af en helhedsorienteret, personbåret indsats, hvilket flugter med de elementer, som eksisterende børn- og ungeindsatser typisk indeholder eller sigter efter.

### 3. MULIGHEDER OG BARRIERER I ET MØNSTERBRYDERPROGRAM

---

I det følgende vil vi se på, hvilke barrierer, der kunne være forbundet med en effektiv og systematisk mønsterbryderindsats, ligesom vi vil se på muligheder og forudsætninger for en sådan indsats.

De forskellige fageksperter, vi har interviewet, som tæller både kommunernes myndighedspersoner, private virksomheder med en social profil, uddannelsesinstitutioner med et stort antal socialt udsatte unge, samt mentorer tilknyttet frivillige organisationer, har forskellige opfattelser af, hvad der er effektivt, og hvad der er barrierer i arbejdet med socialt udsatte unge. Det hænger sammen med, at rammerne for kontakten til de unge sættes forskelligt alt efter, hvilken arena den interviewede befinder sig i. For eksempel er sagsbehandleren i kommunen underlagt specifikke love og regler for offentligt virke, samtidigt med at indsatsen er tidsbegrænset. Rammerne for økonomi og ressourcer er også påvirket af, hvilken organisation støtten til den unge er forankret i, og kan derfor have mere betydning for nogle end for andre. Livseksperterne, både de potentielle mønsterbrydere og de faktiske mønsterbrydere, kan igen have en helt anden opfattelse af, hvad der kan ses som barrierer, og hvad der kan ses som muligheder for, at et mønsterbrud kan ske.

#### OVERSIGT OVER MULIGE FORANSTALTNINGER

Neden for fremgår en oversigt over de lovgivningsmæssige muligheder, som kommunerne har for at yde udsatte eller udfordrede børn og unge støtte. Som det fremgår, er der tale om en bred vifte – eller et kludetæppe, alt efter temperament – af muligheder, hvoraf de fleste deler sig før og efter det 18. år.

Tilbud/Støtte Børn og unge	§	Formål	Målgruppe	Varighed
Forebyggende, anonym rådgivning	SEL § 11	Kommunen er forpligtet til at tilrettelægge en tidlig forebyggende indsats til forældre, børn og unge, som på grund af særlige forhold har behov for familieorienteret rådgivning. Rådgivningen kan modtages anonymt og kan fx omhandle familierettede indsatser, netværks- eller samtalegrupper, rådgivning om familieplanlægning og	Til forældre, børn og unge, som på grund af særlige forhold har behov for familieorienteret rådgivning.	Op til 6 måneder med mulighed for forlængelse.

		andre indsatser.		
Særlig støtte til børn og unge	SEL § 46	<p>Yde en støtte der sikrer, at børn og unge kan opnå de samme muligheder for personlig udvikling, sundhed og et selvstændigt voksenliv som deres jævnaldrende.</p> <p>Støtten skal ydes med henblik på at sikre barnets eller den unges bedste og skal have til formål at</p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1) sikre kontinuitet i opvæksten og et trygt omsorgsmiljø, der tilbyder nære og stabile relationer til voksne, bl.a. ved at understøtte barnets eller den unges familiemæssige relationer og øvrige netværk,</li> <li>2) sikre barnets eller den unges muligheder for personlig udvikling og opbygning af kompetencer til at indgå i sociale relationer og netværk,</li> <li>3) understøtte barnets eller den unges skolegang og mulighed for at gennemføre en uddannelse,</li> <li>4) fremme barnets eller den unges sundhed og trivsel og</li> <li>5) forberede barnet eller den unge til et selvstændigt voksenliv.</li> </ol> <p>Støtten skal være tidlig og helhedsorienteret, så problemer så vidt muligt kan forebygges og afhjælpes i hjemmet eller i det nære miljø.</p>	Hvis det antages, at et barn eller en ung har behov for særlig støtte efter SL § 52	Vurderes løbende

<p>Børnefaglig undersøgelse</p>	<p>SEL § 50</p>	<p>Hvis det vurderes at barnet eller en unge har behov for særlig støtte, jf. Servicelovens § 50, skal kommunen undersøge barnets eller den unges forhold, ved at udarbejde en børnefaglig undersøgelse.</p> <p>Undersøgelsen skal gennemføres så skånsomt, som forholdene tillader, og må ikke være mere omfattende, end formålet tilsiger.</p> <p>En børnefaglig undersøgelse er en helhedsbetragtning, der omfatte barnets eller den unges udvikling og adfærd, familieforhold, skoleforhold, sundhedsforhold, fritidsforhold, venskaber og andre relevante forhold. I undersøgelsen skal kommunen indhente oplysninger fra de fagfolk, som allerede har viden om barnets eller den unges og familiens forhold.</p> <p>Undersøgelsen skal resultere i en begrundet stillingtagen til, om der er grundlag for at iværksætte foranstaltninger, og tydeligt beskrive hvilke type foranstaltninger der vurderes passende.</p> <p>Forældremyndighedsindehaveren og barnet eller den unge skal partshøres i forhold til undersøgelsens anbefalinger og samtykke hertil. I særlige tilfælde, hvor det vurderes at den unges behov for støtte er akut, kan der iværksættes foranstaltninger sideløbende med, at undersøgelsen gennemføres.</p>		<p>Undersøgelsen skal være afsluttet indenfor 4 måneder og udarbejdes i tæt samarbejde med forældremyndighedsindehaveren og den unge, som er fyldt 15 år, da den unge herved er part i egen sag.</p>
---------------------------------	-----------------	---	--	--

Foranstaltninger til børn og unge	SEL § 52	<p>Kommunen skal vælge de foranstaltninger, som bedst kan løse de problemer og behov, der er afdækket gennem den børnefaglige undersøgelse.</p> <p>Foranstaltningerne som kan iværksættes, er følgende typer af tilbud:</p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1) Ophold i dagtilbud, fritidshjem, ungdomsklub, uddannelsessted el.lign.</li> <li>2) Praktisk, pædagogisk eller anden støtte i hjemmet.</li> <li>3) Familiebehandling eller behandling af barnets eller den unges problemer.</li> <li>4) Døgnophold, jf. § 55, for både forældremyndighedsindehaveren, barnet eller den unge og andre medlemmer af familien.</li> <li>5) Aflastningsordning.</li> <li>6) Udpegning af en fast kontaktperson for barnet eller den unge eller for hele familien.</li> <li>7) Anbringelse af barnet eller den unge uden for hjemmet på et anbringelsessted, jf. § 66.</li> <li>8) Formidling af praktiktilbud hos en offentlig eller privat arbejdsgiver for den unge og i den forbindelse udbetaling af godtgørelse til den unge.</li> <li>9) Anden hjælp, der har til formål at yde rådgivning, behandling og praktisk og pædagogisk støtte</li> </ol>	Hvis barnet eller den unge er omfattet af målgruppen for § 50	Vurderes løbende
-----------------------------------	----------	---	---	------------------

Økonomisk støtte til evt. et Efterskoleophold	SEL § 52 a	Kommunen kan træffe afgørelse om at yde økonomisk støtte til forældremyndighedsindehaveren, hvis støtten erstatter en ellers mere indgribende foranstaltning, hvilket for eksempel kan være udgifter i forbindelse med et efterskoleophold eller lign.	Støtten kan kun ydes, når forældremyndighedsindehaveren ikke selv har tilstrækkelige midler til og bevilliges med baggrund i en økonomisk beregning.	Vurderes løbende
Ved behov for foranstaltninger <b>uden samtykke</b>	SEL § 51	Når det må anses for nødvendigt at afgøre, om der er åbenbar risiko for alvorlig skade på et barns eller en ungs sundhed eller udvikling, kan Børn og unge-udvalget i kommunen uden samtykke fra forældremyndighedsindehaveren og den unge, der er fyldt 15 år, beslutte at gennemføre undersøgelsen under ophold på en institution eller under indlæggelse. Børn og unge, der er over 12 år, har ret til deres egen advokat, hvis der bliver indstillet til en foranstaltning uden samtykke. Advokatbistand er gratis og der er mulighed for selv at vælge hvem. Barnet eller den unge har ret til at møde personligt op til Børn og unge-udvalget og udtale sig om deres holdning til sagen.	Personer omfattet af § 51	En sådan undersøgelse skal være afsluttet inden 2 måneder efter børn og unge-udvalgets afgørelse.

Anbringes ved tvang	SEL § 58	<p>Er der en åbenbar risiko for, at barnets eller den unges sundhed eller udvikling lider alvorlig skade på grund af</p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1) utilstrækkelig omsorg for eller behandling af barnet eller den unge,</li> <li>2) overgreb, som barnet eller den unge har været udsat for,</li> <li>3) misbrugsproblemer, kriminel adfærd eller andre svære sociale vanskeligheder hos barnet eller den unge eller</li> <li>4) andre adfærds eller tilpasningsproblemer hos barnet eller den unge,</li> </ol> <p>kan børn og unge-udvalget uden samtykke fra forældremyndighedens indehaver og den unge, der er fyldt 15 år, træffe afgørelse om, at barnet eller den unge anbringes uden for hjemmet, jf. § 52, stk. 3, nr. 7.</p>	Der kan kun træffes en tvangsmæssig afgørelse om anbringelse, når det vurderes, at problemerne ikke kan løses under barnets eller den unges fortsatte ophold i hjemmet.	Tidsrammen fastsættes af Børn og unge-udvalget i kommunen
Ungdomssanktion	SEL § 54 a	<p>Kommunen skal tilknytte en koordinator til unge, der er idømt en sanktion efter straffelovens § 74 a. Koordinatoren skal være tilknyttet gennem hele forløbet og være den unges rådgiver, sikre sammenhængen i faserne og afholde møder med den unge, forældrene og andre relevante parter med henblik på at fastholde de målsætninger, der er fastlagt i en handleplan.</p>	Til unge, der er idømt en sanktion efter straffelovens § 74 a	Så længe den unge er idømt en sanktion



<p>Efterværn- Tilbud til unge fra 18 til 22 år</p>	<p>SEL § 76</p>	<p>Kommunen skal tilbyde hjælp til unge i alderen fra 18 til 22 år, når det må anses for at være af væsentlig betydning af hensyn til den unges behov for støtte, og hvis den unge er indforstået hermed.</p> <p>Hjælpen skal bidrage til en god overgang til en selvstændig tilværelse og herunder have fokus på at understøtte den unges uddannelse og beskæftigelse samt øvrige relevante forhold, f.eks. anskaffelse af selvstændig bolig.</p> <p>Efterværn kan fx gives til en ung i form af en kontaktperson, som vil kunne opretholdes efter det fyldte 18. år.</p> <p>For unge, der er eller har været anbragt uden for hjemmet umiddelbart inden det fyldte 18. år, kan kommunen træffe afgørelse om,</p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1) at anbringelsen opretholdes,</li> <li>2) at udpege en fast kontaktperson for den unge</li> <li>3) at etablere en udslusningsordning i det hidtidige anbringelsessted og</li> <li>4) at tildele andre former for støtte, der har til formål at bidrage til en god overgang til en selvstændig tilværelse for den unge.</li> </ol> <p>Bemærk, at en ung har ret til at få tildelt eller genetableret efterværnet indtil det fyldte 23. år, hvis den unge fortryder tidligere at have</p>	<p>Unge i alderen fra 18 til 22 år, når det må anses for at være af væsentlig betydning af hensyn til den unges behov for støtte, og hvis den unge er indforstået hermed.</p>	<p>Vurderes løbende.</p> <p>OBS: Kan genetableres indtil det 23 år.</p>
--	-----------------	---	---	---

		<p>afvist støtte og behovet fortsat er til stede, den unges situation ændrer sig, så der senere opstår et behov for støtte, eller støtte er ophørt og behovet herfor opstår igen.</p> <p>Jf. Servicelovens § 76 a. Kommunalbestyrelsen skal tilbyde hjælp efter stk. 2 og 3 til unge i alderen 18 til 22 år med betydelig og varigt nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne, når det må anses for at være af væsentlig betydning af hensyn til den unges behov for støtte, og hvis den unge eller dennes værge er indforstået hermed. Hjælpen skal bidrage til en god overgang til voksenlivet og herunder have fokus på omsorg og forberedelse til den unges næste boform.</p>		
Behandling af misbrug	SEL § 101	<p>Kommunen skal som udgangspunkt tilbyde behandling af stofmisbrugere indenfor 14 dage efter henvendelsen til kommunen.</p> <p>Hvis den unge er over 18 år og har et stofmisbrug, har den unge ret til behandling. Er den unge under 18 år, har den unge ret til behandling, når misbruget medfører alvorlige sociale og adfærdsmæssige problemer, så den unge ikke kan fungere i forhold til familie, uddannelse eller arbejde. Når kommunen skal beslutte, hvilken behandling kommunen vil tilbyde, skal der lægges stor vægt på,</p>	Unge med misbrug	

		<p>hvilke ønsker den unge selv har. Når kommunen tilbyder en ung et konkret behandlingssted, kan den unge i stedet vælge et andet offentligt eller godkendt privat behandlingstilbud af tilsvarende karakter, som det tilbud kommunen foreslår. Hvis kommunen visiterer en ung til et ambulante behandlingstilbud, kan den unge frit vælge et andet ambulante tilbud, som yder samme behandling, som det kommunen har foreslået.</p>		
<b>Tilbud/Støtte</b> <b>Voksen</b>	<b>§</b>	<b>Formål</b>	<b>Målgruppe</b>	<b>Varighed</b>
Mentorstøtte	LAB kap. 9 b	At personer kan opnå eller fastholde aktiviteter, tilbud, ordinær uddannelse, ansættelse i fleksjob eller ordinær uddannelse.	Personer som har behov for støtte til at opnå eller fastholde aktiviteter, tilbud, ordinær uddannelse, ansættelse i fleksjob eller ordinær uddannelse.	Op til 6 måneder med mulighed for forlængelse.
Vejlednings- og opkvalificeringsforløb	LAB kap. 10	<p>At udvikle eller afdække den lediges faglige, sociale eller sproglige kompetencer med henblik på opkvalificering til arbejdsmarkedet.</p> <p>Tilbud kan bestå af følgende:</p> <p>1) Uddannelser, der har hjemmel i lov, som udbydes generelt, og som umiddelbart er rettet mod beskæftigelse på arbejdsmarkedet, jf. stk. 5, og</p> <p>2) uddannelser og kurser, der ikke er omfattet af nr. 1, samt særligt tilrettelagte projekter og uddannelsesforløb, herunder praktik under uddannelsesforløbet,</p>	Personer, der modtager a-dagpenge, sygedagpenge eller kontanthjælp, revalidender, førtidspensionister, er omfattet af den særlige ordning for relativt nyuddannede handicappede, modtager ressourceforløbsydelse og personer der modtager uddannelseshjælp og som er uddannelsesparat eller aktivitetsparat, kan få	Op til 6 uger.

		danskundervisning og korte vejlednings- og afklaringsforløb.	<p>tilbud om at blive ansat med løntilskud i en privat eller offentlig virksomhed.</p> <p>Personer, der er åbenlyst uddannelsesparate kan ikke få tilbud om ansættelse med løntilskud.</p> <p>Kontanthjælpsmodtagere, der selv finder og aftaler et løntilskudsjob med en arbejdsgiver, har ret til tilbuddet. Jobcenteret skal alene påse, at betingelserne i øvrigt er opfyldt (merbeskæftigelses- og forholdstalskrav etc.), jf. LAB § 52 a.</p>	
Virksomhedspraktik	LAB kap. 11	At afklare beskæftigelsesmål og/ eller med henblik på indslusning på arbejdsmarkedet.	<p>Personer, der modtager a-dagpenge, sygedagpenge eller kontanthjælp, revalidender, førtidspensionister, er omfattet af den særlige ordning for relativt nyuddannede handicappede, modtager ressourceforløbsydelse og personer der modtager uddannelseshjælp og som er uddannelsesparat eller aktivitetsparat, kan få tilbud om at blive ansat med løntilskud i en privat eller offentlig virksomhed.</p> <p>Personer, der er åbenlyst</p>	<p>Op til 4 uger for personer, der er omfattet af § 2, nr. 1, dog 8 uger for personer, der modtager dagpenge på dimittendvilkår.</p> <p>Op til 4 uger for personer, der er omfattet af § 2, nr. 2 og 12.</p> <p>Op til 13 uger for personer, der er omfattet af § 2, nr. 2 og 12, hvis personen ikke har erhvervs erfaring, har langvarig ledighed eller i øvrigt har vanskeligt ved at opnå beskæftigelse med løntilskud.</p> <p>Op til 13 uger for personer, der er omfattet af § 2, nr. 3-7, 11, 13 og 14.</p>

			<p>uddannelsesparate kan ikke få tilbud om ansættelse med løntilskud.</p> <p>Kontanthjælpsmodtagere, der selv finder og aftaler et løntilskudsjob med en arbejdsgiver, har ret til tilbuddet. Jobcenteret skal alene påse, at betingelserne i øvrigt er opfyldt (merbeskæftigelses- og forholdstalskrav etc.), jf. LAB § 52 a.</p>	
Ansættelse med løntilskud	LAB kap. 12 § 52	<p>Tilbud om ansættelse med løntilskud gives</p> <p>1) med henblik på oplæring og genoptræning af faglige, sociale eller sproglige kompetencer af personer, der er omfattet af § 2, nr. 1-5 og 11-14,</p> <p>2) med henblik på opnåelse eller fastholdelse af beskæftigelse for personer, der er omfattet af § 2, nr. 6, og</p> <p>3) med henblik på indslusning på arbejdsmarkedet af personer, der er omfattet af § 2, nr. 8.</p>	<p>Personer, der modtager a-dagpenge, sygedagpenge eller kontanthjælp, revalidender, førtidspensionister, er omfattet af den særlige ordning for relativt nyuddannede handicappede, modtager ressourceforløbsydelse og personer der modtager uddannelseshjælp og som er uddannelsesparat eller aktivitetsparat, kan få tilbud om at blive ansat med løntilskud i en privat eller offentlig virksomhed.</p> <p>Personer, der er åbenlyst uddannelsesparate kan</p>	<p>For personer, der er omfattet af § 2 nr. 1, kan et tilbud om ansættelse med løntilskud hos offentlige arbejdsgivere gives i op til 4 måneder, og hos private arbejdsgivere i op til 6 måneder.</p> <p><i>Stk. 2.</i> For personer, der er omfattet af § 2 nr. 2, 3, 12 og 13 kan et tilbud om ansættelse med løntilskud kan gives i op til 6 måneder.</p> <p><i>Stk. 3.</i> For personer, der er omfattet af § 2, nr. 5, 8, 11 og 14, kan et tilbud om ansættelse med løntilskud gives i op til 1 år.</p> <p><i>Stk. 4.</i> For personer, der er omfattet af § 2, nr. 4 og 6, kan et tilbud om ansættelse med løntilskud gives ud over 1 år.</p>

			<p>ikke få tilbud om ansættelse med løntilskud.</p> <p>Kontanthjælpsmodtagere, der selv finder og aftaler et løntilskudsjob med en arbejdsgiver, har ret til tilbuddet. Jobcenteret skal alene påse, at betingelserne i øvrigt er opfyldt (merbeskæftigelses- og forholdstalskrav etc.), jf. LAB § 52 a.</p>	
Ressourceforløb	LAB kap. 12A	At forsøge at udvikle arbejdsevnen hos personer som ellers ville kunne tilkendes førtidspension.	Personer under 40 år, der har komplekse problemer ud over ledighed, der ikke har kunnet løses gennem en indsats efter denne lov eller efter lov om aktiv socialpolitik, og som kræver et helhedsorienteret forløb med en kombination af indsats efter denne lov og sociale eller sundhedsmæssige indsatser, skal tilbydes et ressourceforløb.	Mindst 1 og højst 5 års varighed.
Revalidering	LAS kap. 6	At ved erhvervsrettede aktiviteter og økonomisk hjælp, at bidrage til, at en person med begrænsninger i arbejdsevnen, herunder personer, der er berettiget til ledighedsydelse, fastholdes eller kommer ind på arbejdsmarkedet, således at den pågældendes mulighed for at forsørge sig selv og sin familie forbedres.	Personer kan gives et tilbud om revalidering, når erhvervsrettede aktiviteter efter denne eller anden lovgivning, herunder lov om en aktiv beskæftigelsesindsats, ikke er tilstrækkelige til, at den pågældende kan klare sig selv.	Op til 5 år, dog kan en revalidend med betydelige begrænsninger i arbejdsevnen, og hvor revalidendens personlige forudsætninger, interesser og evner i udpræget grad taler for en længerevarende videregående uddannelse, bevilges en revalidering, hvor revalidenden får revalideringsydelse i mere end 5 år.

Befordringsgodtgørelse	LAB, § 82	Tilskud til transport.	Personer, omfattet af målgruppen LAB, § 2, nr. 1-5 og 11-14, som deltager i tilbud efter LAB og har daglig transport på mere end 24 km.  Personer, omfattet af målgruppen LAB, § 2, nr. 1-5 og 11-14, som deltager i tilbud efter LAB, som har transportudgift som følge af nedsat funktionsevne.	Så længe personen deltager i tilbuddet.
Støtte til bil efter serviceloven	SEL, § 114	At den pågældende ikke kan fastholde eller opnå et arbejde eller gennemføre en uddannelse uden bil. Det er en betingelse, at det er handicappet, der betyder, at mulighederne i væsentlig grad er forringede.  Der kan også være tale om en såkaldt trivselsbil, jf. § 114, atk. 1, nr. 3.	Personer med varigt nedsat fysisk eller psykisk funktionsevner og hvor bil er en forudsætning for uddannelse/arbejde eller hvor det vurderes, at pågældende er berettiget til bil af såkaldt trivselsmæssige årsager.	Behovsbestemt. I princippet fra år 0.
Støtte til individuel befordring	SEL, § 117	Der er tale om en ordning, der er frivillig for kommunen og giver kommunen adgang til at yde tilskud til individuel befordring til personer, der ikke kan benytte offentlige transportmidler.  Der kan ikke klages over afgørelsen.	Personer, som på grund af varigt nedsat fysisk eller psykisk funktionsevner har behov for befordring med individuelle transportmidler.	Der bevilges til det konkrete formål.
Hjælpe midler (arb.redskaber m.v.)	LAB, § 76	Understøtte at personer kan deltage i tilbud efter LAB, kap. 10-12	Personer omfatter af målgruppen i LAB, hvor - hjælpe midlet m.v. er af afgørende betydning for at kunne deltage i tilbuddet, eller - hjælpe midlet m.v. kompenserer for	Behovsbestemt.

			begrænsning i arbejdsevnen	
Hjælpe midler (arb.redskaber m.v.)	LAB, § 100	Fremme at personer opnår eller fastholder ordinær ansættelse eller ansættelse i seniorjob, eller at personer kan drive selvstændig virksomhed.	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Personer, hvor et hjælpemiddel m.v. er af afgørende betydning for ansættelsen eller beskæftigelse i egen virksomhed, eller</li> <li>- Personer, hvor hjælpemidlet kompenserer for en begrænsning i arbejdsevnen.</li> </ul>	Behovsbestemt.
Hjælpe midler og forbrugsgoder	SEL, § 112	<p>Ydes når det ansøgte:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- I væsentlig grad kan afhjælpe de varige følger af den nedsatte funktionsevne.</li> <li>- I væsentlig grad kan lette den daglige tilværelse i hjemmet.</li> <li>- Er nødvendigt for at den pågældende kan udøve et erhverv.</li> </ul>	Personer med varigt nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne. I relation til beskæftigelse, skal der være tale om, at hjælpemidlet er nødvendigt for at pågældende kan udøve et erhverv. Til forskel for, at det er nødvendigt for at udøve et specifikt arbejde.	Behovsbestemt
Personlig assistance til handicappede i erhverv	<p>Lov om kompensation til handicappede i erhverv, § 4, bek. Nr. 817 af 26/6-13, § 1</p>	<p>Personlig assistance til personer der på grund af varig og betydelig fysisk eller psykisk funktionsnedsættelse har behov for særlig bistand.</p> <p>At personer med handicap kompenseres for handicapet, således de ligestilles med personer uden handicap og dermed får samme mulighed for erhvervsudøvelse.</p>	Personer som er ledige, lønmodtagere og selvstændigt erhvervsdrivende, med varig og betydelig fysisk eller psykisk funktionsnedsættelse, som har behov for personlig bistand.	Behovsbestemt



<p>Borgerstyret personlig assistance efter serviceloven</p>	<p>SEL, § 96</p>	<p>At personer med omfattende funktionsnedsættelser kan fastholde eller opbygge et selvstændigt liv i egen bolig.</p> <p style="text-align: center;">Fleksibel og helhedsorienteret ordning. Valgfrihed for borgeren.</p>	<p>Personer med betydelig og varigt nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne, der har et behov, som gør det nødvendigt at yde denne ganske særlige støtte. Det er behov, der ikke kan dækkes ved almindelig praktisk og personlig hjælp (hjemmehjælp/pleje). Skal kunne fungere som arbejdsleder. Evt. også arbejdsgiver, hvis ikke andre varetager arbejdsgiverfunktionen.</p>	<p>Fra 18 år.</p> <p>Så længe behovet er der og pågældende kan varetage arbejdsleder – evt. også arbejdsgiver-funktionen.</p> <p>Ingen øvre aldersgrænse.</p>
<p>Socialpædagogisk bistand</p>	<p>SEL, § 85</p>	<p>At styrke den enkeltes funktionsmuligheder eller at kompensere for nedsat funktionsevne, som betyder, at den enkelte ikke kan fungere optimalt i dagligdagen eller i relation til omgivelserne.</p> <p>Udvikling og vedligeholdelse af personlige færdigheder, bl.a. med henblik på at skabe eller opretholde sociale netværk, struktur i dagligdagen mv.</p> <p>For personer, der på grund af betydelig nedsat psykisk eller fysisk funktionsevne reelt ikke har mulighed for at tage vare på egne interesser, er formålet med den socialpædagogisk bistand også at yde en særlig hjælp, så den pågældende kan opnå og fastholde egen identitet samt opnå en mere aktiv livsudfoldelse.</p>	<p>Personer med betydelig nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne eller særlige sociale problemer.</p>	<p>Fra 18 år.</p> <p>Behovsbestemt.</p> <p>Ydes uanset boform.</p>

Støtte- og kontaktperson	SEL, § 99	Støtte brugere med meget dårlige livsvilkår til at få større livskvalitet, en mere værdig og tilfredsstillende hverdag, gøre brugernes varige afhængighed af de sociale og behandlingsmæssige systemer mindre konfliktfyldt og mere konstruktiv og have positiv indflydelse på brugerens misbrugssituation.	De mest socialt udsatte og isolerede sindslidende, stof- og alkoholmisbrugere samt hjemløse, som almindeligvis ikke gør brug af de allerede eksisterende tilbud.	Fra 18 år. Behovsbestemt.
--------------------------	-----------	---	--	------------------------------

Kilde: <https://www.retsinformation.dk>

SEL – Lov om social service, kaldet serviceloven

LAB – Lov om aktiv beskæftigelsesindsats

Oversigten over mulighederne for støtte til udsatte unge i lov om aktiv socialpolitik og lov om aktiv beskæftigelsesindsats viser, at der umiddelbart findes en lang række muligheder for støtte til særligt udsatte unge, både før og efter de fylder 18 år. Selve lovgivningen forhindrer altså ikke, at støtteforanstaltninger for unge under 18 år kan fortsætte, når de når myndighedsalderen, i nogle tilfælde under den samme lov og i andre tilfælde under anden lov.

Alligevel oplever såvel de interviewede fagpersoner som de unge i praksis, at mulighederne ændrer sig, når den unge bliver myndig og omfattes lov om aktiv beskæftigelsesindsats. Dette giver anledning til at overveje, om der er det fornødne samarbejde mellem de respektive forvaltninger, som er involveret i de udsatte unges forløb, herunder de indsatser, der er blevet tilbudt eller som bør tilbydes, og om der i forvaltningernes praksis bliver indtænkt en aldersmæssig tværgående helhedsorienteret indsats, hvor alle tilgængelige indsatsmuligheder bringes i spil og afstemmes hinanden.

Alle unge, som medvirker i denne undersøgelse, og som har modtaget forskellige former for støtte under henholdsvis lov om aktiv socialpolitik, samt lov om aktiv beskæftigelsesindsats, har haft oplevelsen af, at indsatsen ikke har været koordineret og sammenhængende, og at de, som resultat af dette, fik tilknyttet og udskiftet forskellige støtte-kontaktpersoner før og efter det 18. år, hvis arbejdsområder var afgrænsede til specifikke opgaver og ikke afstemt hinanden med den unges udvikling som omdrejningspunkt.

## IDENTIFIKATION AF BARRIERER

Når vi spørger **livseksperterne**, både de potentielle mønsterbrydere og de faktiske mønsterbrydere om, hvad der måtte være eller have været af barrierer eller forhindringer for at påbegynde og fuldføre en uddannelse eller komme i arbejde og på sigt bryde den negative sociale arv, så er det gennemgående for besvarelserne, at ingen har fået øje på, at hér, er et ungt menneske i alvorlige vanskeligheder på flere områder af tilværelsen, som havde behov for særlig støtte. Udsagn som "jeg lignede nok ikke én, der havde brug for det" og ønsker som, "måske at nogen havde taget sig lidt af mig" eller "har klart brug for en mentor, som kan støtte mig (...)" og

snakke med mig (...), inden jeg ødelægger det hele for mig selv igen" går igen. Én nævner specifikt økonomien som en barriere for at påbegynde en uddannelse, "fordi man ikke får så meget på SU som på kontanthjælp," mens flere nævner en psykiatrisk diagnose og manglende psykologisk/psykiatrisk behandling som en barriere, en enkelt nævner brug af rusmidler som en barriere. Sammenfattende peger de unge på følgende barrierer for deres udvikling:

- Behov for én eller få kontaktpersoner, evt. mentor, da det opleves forvirrende, når der er flere med forskellige beslutningskompetencer og interesseområder, f.eks. i socialforvaltningen og jobcentret.
- Behov for en intensiv, målrettet og helhedsorienteret støtte.

**Uddannelsesinstitutionerne**, hvor vi har interviewet repræsentanter for uddannelsessteder med et stort antal af socialt udsatte unge, nemlig CPH West, gymnasiet i Ishøj, og SOSU Nykøbing, kan identificere følgende barrierer for indsatsen med at få de socialt udsatte unge fastholdt i uddannelserne:

- Mangel på selvværd er en udfordring for at skabe en forandringsproces – det kræver mod at tage afstand fra sit ophav og at sætte sig selv først.
- Mangel på støtte og opbakning hjemmefra.
- Mangel på netværk er en alvorlig risikofaktor, da nær kontakt med andre mennesker har stor betydning for, hvordan den unge udvikler sig. Den unge uden netværk isolerer sig og bliver ensom. Det opleves, at en stor del af de socialt udsatte unge på uddannelserne lider af social angst og generelt har det psykisk dårligt.
- Manglende overskud til eller bevidsthed om den personlige hygiejne.
- Manglende økonomi til at kunne tilbyde den unge psykologhjælp.
- Manglende ressourcer i form af varme hænder til at kunne støtte de unge bedst muligt.
- Manglende praktik- og lærepladser, hvilket fastholder den unge i ledighed.
- Manglende muligheder for en ekstraordinær indsats, fx psykolog- eller coachingforløb, hvilket ikke kan tilgodeses pga. de økonomiske forhold.

I **kommunerne**, hvor vi har talt med repræsentanter for seks kommunale jobcentre/indsatser, for at få de socialt udsatte unge på vej mod uddannelse og arbejde, identificeres disse barrierer:

- Udsatte unge har en svag tilknytning til folkeskolen.
- Manglende støtte og opbakning hjemmefra.
- Der skal være en balance i hjælpen til de unge. Hvis indsatsen er for indgribende, kan det fastholde de unge i systemet fremfor at hjælpe dem videre.
- Systemets forforståelse overfor de unge kan i nogle tilfælde bære præg af en forventning om, at den unge gentager den negative sociale arv.

- Der er en forventning om, at de unge tager afstand fra deres ophav, hvilket kan gøre de unge uimodtagelige for hjælp.
- De unge klassificeres og sættes i prædefinerede kasser, hvilket medvirker til stigmatisering.
- Når der er for mange fagpersoner omkring den unge. Det er forvirrende for den unge at skulle forholde sig til tre-fire sagsbehandlere i stedet for én koordinerende.
- Når arbejdet med de socialt udsatte unge igangsættes for sent.
- Manglende eller dårlige relationer blandt aktørerne omkring den unge; svagt tværfagligt samarbejde.
- Begrænset økonomi som årsag til mangel på 'hænder' og f.eks. tilbud om psykologhjælp.
- Fokus på, at indsatsen skal være en økonomisk investering i den unge, kan medvirke til, at indsatsen ikke tager udgangspunkt i de unges behov/ønsker, hvilket svækker motivationen.

**Virksomheder**, som har stor erfaring med, i samarbejde med kommunerne, at iværksætte mentorforløb, siger samlet, men ikke nødvendigvis samstemmende, om de oplevede barrierer for en vellykket indsats, som i alle tilfælde involverer mentorer:

- Den unges modvilje mod programmet.
- Hvis den unges familie eller venner ikke bakker op om den unges deltagelse i programmet.
- Hvis sagsbehandleren og mentoren ikke er enige om, hvad der skal til for at imødekomme den unges behov.
- Mentorrollen forudsætter, at medarbejderen er villig til at bruge sin fritid, og at der er en interesse for den unge – det kan gøre det svært, at finde nok egnede mentorer.
- Det er svært at tjene penge på socialt arbejde, og samtidigt er der aktionærer, der skal overbevises om, at det er en god idé, at virksomheden bruger ressourcer på en social indsats.
- Begrænset økonomi skaber begrænsninger for, hvor meget tid virksomheden kan anvende på socialt udsatte unge.

**Mentorer**, som har erfaring med mentoring af unge socialt udsatte unge, identificerer følgende generelle og mentor-specifikke barrierer for en indsats:

- Den unge kan opleve, at familie og venner tager afstand fra det 'nye' liv, som han/hun præsenteres for, og kan derfor være nødt til at distancere sig fra dem, hvilket ikke nødvendigvis er let.
- Det offentliges sanktionsmuligheder udfordrer den unges allerede træge økonomi. Det kan være svært for den unge at finde det rigtige sted i det kommunale system, at søge hjælp,

samtidigt er systemet langsomt og bureaukratisk, og de unge oplever mistillid og miskreditering fra systemets side. Samspillet med samarbejdspartnere udfordres, når aktørerne ikke har kendskab til hinandens arbejdsgang eller til hinanden.

- Den fysiske placering af samarbejdspartnere har betydning for samarbejdet. Hvis aktørerne er placeret langt fra hinanden, kan det besværliggøre samarbejdet, og modsat vil en tæt placering lette samarbejdet.
- Den unge får tilknyttet en mentor uden at være klar til at modtage hjælp.
- Økonomiske begrænsninger, som f.eks. udfordrer mentor i at lave noget med mentee.
- Hvis mentor har haft en opvækst under svære forhold og ikke har bearbejdet de udfordringer, der følger med dette.
- Hvis mentor har et alt for stort fokus på egen udvikling i kontakten med de unge, så vedkommende ikke tager højde for den individuelle proces og udvikling, som den unge skal igennem.
- Hvis mentor har skjulte motiver for at indtage hjælperollen. Det kan være ønsket om at opnå anerkendelse, der er det styrende.
- Hvis mentor tager afstand til systemet, således at den unge påvirkes negativt i arbejdet med sagsbehandleren.
- Mentors forforståelse kan gøre ham/hende blind på den unges udfordringer.

Alle de hér identificerede barrierer for et effektivt mønsterbryderprogram er reelle barrierer, oplevet af dem, som støder ind i dem, alt imens vi er opmærksomme på, at ikke alle støder ind i de samme barrierer, og at der ofte findes ud- eller omveje, hvis man søger dem.

## MULIGHEDER I ET MØNSTERBRYDERPROGRAM

Når vi spørger de samme fageksperter og livseksperter om, hvad de ville ønske af elementer i en sammenhængende, helhedsorienteret ungeindsats, et mønsterbryderprogram, så peger de fleste naturligt nok på, at de eventuelle barrierer overvindes, før de formulerer tanker om yderligere tiltag.

Vi vælger her at bruge ordet anbefalinger i stedet for ordet muligheder, idet de fleste af svarene har karakter af solide anbefalinger til et mønsterbryderprogram.

### Livseksperterne efterlyser

- Mentor som bindeled mellem den unge og kommunen.
- Mentor som livserfaren ven og ikke ansat – med mulighed for kontakt også efter arbejdstid.
- Mentor som rådgiver og vejleder om livet som helhed og med beføjelser til at handle og gribe ind.

Der skal være mulighed for at tale med sin mentor også efter arbejdstid – samtidigt skal mentoren også være klar til at gribe ind, hvis der er behov for det.

### Mentor efterlyser

- Tidligere indsats for at forebygge og gribe ind overfor de u hensigtsmæssige mønstre, de unge tillægger sig.
- De unge skal i høj grad have selvbestemmelse over, hvem der bliver deres mentor, da dette afhænger af kemi og tillid.
- Den unge og mentor mødes og afstemmer forventninger, inden matchet er godkendt.
- Det kan have positiv betydning for relationen, hvis mentor og mentee har fællestrek med hensyn til baggrund og opvækstvilkår.
- Det skal være muligt for den unge at skifte mentor, hvis der opstår behov for dette.
- Den unge skal have en mentor tilknyttet, så længe det er nødvendigt.
- Det er vigtigt, at mentor ikke er en del af systemet/kommunen, da det er lettere at opbygge en relation.

### Uddannelsesinstitutionerne efterlyser

- De unge skal tilbydes en fast kontaktperson/mentor. På uddannelserne er det klasselæreren, der er den faste kontaktperson, der også er bindeled mellem den unge og administration.
- Der skal være fokus på den enkeltes ressourcer.
- Der skal vises tillid til de unge, og tilgangen skal bære præg af en forestilling om, at alle unge kan.
- Der skal tilbydes ubegrænset mentorstøtte.
- Der skal være mulighed for at tilbyde den unge coachingforløb.
- Der skal tages udgangspunkt i den unges behov.

### Kommunerne efterlyser

- De socialt udsatte, skal modtage mentorstøtte under forløb som aktivitets- og uddannelsesparat, hvor mentor skal følge den unge i sit videre forløb under uddannelse. Det er særligt vigtigt at have fokus på kemi og relation, når den unge og mentor skal matches.
- Der skal være fokus på de unges fritid og socialisering, samtidigt med at den unge støttes i at opsøge nye miljøer og skabe sig et netværk for på den måde at udvikle sig til et selvstændigt individ, der gør sig fri af den sociale arv - de unge skal støttes i at tage ansvar for sig selv og anbefales at arbejde ud fra en empowerment-tilgang.

- Kommunerne skal investere yderligere i forebyggende arbejde og tidlig indsats, samtidig med at der skal være mulighed for, at tilbyde en ekstraordinær indsats, når der er behov for det. En ekstraordinær indsats kan f.eks. være at tildele flere støttetimer til den unge end ellers eller f.eks. at tilbyde psykologhjælp.
- Et godt samarbejde mellem forskellige instanser, som sikrer et helhedsorienteret perspektiv.

### Virksomhederne efterlyser

- Der skal være en overlevering af relevant information om den unges baggrund, så mentoren og virksomheden kan foregribe uhensigtsmæssige reaktioner.
- Den unge skal have mulighed for at holde sit navn hemmeligt eller benytte pseudonym i tilfælde af banderelaterede eller æresbetingede problematikker.
- Mentorerne skal have en vis portion livserfaring, og der skal gerne være en nedre aldersgrænse, da det ikke anbefales, at mentoren er jævnaldrende med sin mentee.
- Der skal være kemi mellem mentor og mentee.
- Det skal være muligt for den unge at skifte mentor.
- Mentorerne skal tilbydes supervision.
- Mentorerne skal have deres eget beredskab.
- Der skal skabes netværk mellem mentorerne, så de kan samarbejde omkring de unge.
- Mentorerne skal være tilgængelig hele døgnet og være indstillet på at bruge tid på den unge efter arbejdstid.
- Den unge og mentoren skal afstemme forventningerne til samarbejdet.

De konkrete anbefalinger til elementer i et effektivt mønsterbryderprogram understøtter det overordnede design, som vi allerede har identificeret; nemlig den helhedsorienterede, vedvarende og personbårne indsats, der helst skal begynde tidligt og forebyggende, og ikke ende, før den unge står fast på sine egne ben.

Anbefalingerne understreger samtidig, at kvaliteten af relationen mellem og i det næste kapitel ser vi nærmere på, hvad der udgør den særlige kvalitet i denne relation mellem mentor og mentee er afgørende i indsatsen – hvis ikke altafgørende. I det næste kapitel ser vi nærmere på denne nøglerelation og nøgleelement i et mønsterbryderprogram.

## 4. MENTOR OG MENTEE

---

Vi har identificeret flere vigtige elementer i en mønsterbrydningsproces. En vellykket, effektiv indsats er helhedsorienteret, vedvarende og personbåret. Her ser vi nærmere på den personbårne del af indsatsen.

Den amerikanske, russisk fødte professor i udviklingspsykologi, Urie Bronfenbrenner, har skabt en systemteori om børns udvikling i mikro-, meso-, ekso-, makro-, og kronar-systemer, hvoraf mikrosystemet er det nære system, hvor barnet befinder sig 'ansigt til ansigt'. Han har gennem sin praksisforskning i USA skabt programmer for indskoling af socialt udsatte børn, og han fastslår, at intet barn udvikler sig uafhængigt af andre mennesker i de forskellige miljøer.

Urie Bronfenbrenner har også udtrykt sig i mere enkle, poetiske vendinger om, hvad der er centrale og nødvendige forudsætninger for et barns udvikling:

"For at kunne udvikle sig har et barn behov for det vedvarende, irrationelle engagement fra en eller flere voksne i omsorg og fælles aktivitet med barnet. Spørgsmål: Hvad mener jeg med irrationelt engagement? Svar: Nogen er nødt til at være helt tosset med det barn."

Relationen mellem mentee og mentor, den 'betydningsfulde anden', er, når den er bæredygtig, præget af et vedholdende, personligt engagement. Og af omsorg og fælles aktivitet. Vi hører, ikke overraskende, de unge potentielle og faktiske mønsterbrydere i denne rapport efterlyse netop det.

Dermed må denne relation være selve kernen, nerven, fundamentet, forudsætningen for, at udvikling, positiv udvikling, sker, og omdrejningspunktet for et mønsterbryderprogram. Kvaliteten af relationen mellem mentee og mentor er en afgørende faktor. Vi kan selvsagt ikke stille krav til mentee om at passe ind i en bestemt personprofil, men vi kan skitsere en personprofil af den gode mentor, det profilbillede, som den unge kan spejle sig i.

Livseksperterne har allerede givet nogle bud på den gode mentor. Mentorerne selv har også.

Som nævnt i kapitel 3 har programmet Friendship Works i London systematiseret erfaringerne med den gode mentor og udviklet en profil for samme.<sup>11</sup> Der stilles ikke krav om formelle kvalifikationer til en mentor, men man har øje for nogle centrale personlige kvaliteter.

---

<sup>11</sup> <http://www.friendshipworks.uk>



Vi bringer her en skematisk version af kvaliteterne ved den gode mentor:

KATEGORI	EGENSKAB	BESKRIVELSE
Følelser	Empati	Er i stand til at indleve sig i barnets følelser. Demonstrerer en forståelse af deres følelsesmæssige behov
	Håndtering af egne og andres følelser	Er i stand til at udtrykke egne følelser på en passende måde og at hjælpe barnet til at gøre det samme
	Følelsesmæssig modenhed	Er i stand til at arbejde sig igennem udfordringer og vanskeligheder i eget liv. Ikke-dømmende, og tager ansvar for handlinger. I stand til at sætte klare grænser og ikke tage unødvendige risici
Forpligtelse	Holder sit ord	Demonstrerer en forståelse af vigtigheden af løftet om at være der for et barn over en 2-årig periode og er i stand til at overskue det
	Pålidelighed og stabilitet	Demonstrerer en adfærd, der er pålidelig og tillidsvækkende. Har god evne til at holde tiden
	Robusthed	Viser udholdenhed og er ikke mismodig ved nederlag. Viser tålmodighed og forstår, at mentoring ikke kan løse ethvert problem
	Holder kontakt	Vil tage regelmæssig kontakt med sagsbehandler og søge råd og støtte, når det er nødvendigt
Relationsskabelse	God relationsopbygger	Er i stand til at udvikle og understøtte relationer med mennesker af forskellige alder
	Varme	Demonstrerer omgængelighed og venlighed i omgangen med andre
	God kommunikator	Åben og venlig. I stand til at lytte og tillade barnet at åbne op. Omgås let med sagsbehandler og med barnets forældre
	Opbygge tillid	Vil arbejde på at opbygge tillid i et venskab. Demonstrerer tålmodighed og tolerance
Omgang med børn	Opfindsom planlægning	Gode organisatoriske evner og viser interesse i at finde nye ting at lave sammen.
	Håndtering af forventninger	Udtrykker realistiske forventninger om, hvad mentoring kan udrette. Forstår, at fremskridt kan gå langsomt. Anerkender små forandringer lige så vel som store. Forstår, at formålet med mentoring ikke er målfokuseret men skal fokusere på at opbygge fortrolighed, selvværd og tillid.
	Forståelse af og erfaring med børn	Har måske erfaring med frivilligt arbejde med børn eller demonstrerer en forståelse af, hvordan børn tænker, og et ønske om at udvikle denne viden og få erfaring
	Deler interesser	Demonstrerer en bred vifte af interesser og entusiasme for at dele disse med et barn eller en ung. Er åben overfor at blive introduceret til nye erfaringer af et ungt menneske

Disse beskrivelser af mentors evner og færdigheder, denne personprofil, passer i store træk med det billede af en mentor, som livseksperterne, både de potentielle og de faktiske mønsterbrydere, tegner. Ingen formelle kvalifikationskrav – eller professionskrav – men forventning om en række personlige kvaliteter. Det skal bemærkes at, i Friendship Works i England kræver man naturligvis af frivillige, der arbejder med børn, en såkaldt børneattest, en straffeattest, der viser, at man ikke er dømt for nogen form for kriminel omgang med børn, herunder pædofili, ligeså vel som man gør i Danmark for mennesker, der har omgang med børn og unge, også frivillige.

Konsulenthuset Navigent har tilsvarende søgt at systematisere, hvad det er, der virker i en vejledningsindsats. Navigent har undersøgt, hvad der virker i vejledningen ved at sætte fokus på 12 vejledere, som i kraft af et job som jobkonsulent, virksomhedskonsulent eller UU-vejleder, er i direkte kontakt med udsatte unge, og som ifølge deres ledere har god succes med at bringe de unge videre i job eller uddannelse. I undersøgelsen indgår personlighedstest, observationer og interviews med såvel vejledere som unge, og der gives eksempler på, hvordan disse vejledere i verdensklasse handler i praksis. Det er blevet til otte dogmer om vejledning i verdensklasse. Resultatet er beskrevet i pjecen "Hvordan skaber vi vejledning i verdensklasse".<sup>12</sup>

Hvis vi indsætter 'mentor', hvor man i Navigent siger 'vejleder', kan vi tilføje mentorprofilen nye facetter ved at inddrage disse otte dogmer.

**Dogme 1:** HULLERNE I HEGNET ER TIL FOR AT BLIVE UDNYTTET. Den gode vejleder er løsningsorienteret, fleksibel og kreativ.

**Dogme 2:** GØR NOGET SÆRLIGT OG OVERRASKENDE. Den gode vejleder skaber en alliance med den unge ved hjælp af 'den uventede gave'.

**Dogme 3:** FULD AF TILLID. Den gode vejleder bruger tillid som en bevidst strategi.

**Dogme 4:** INVITER DIN PERSONLIGHED MED PÅ ARBEJDE. Den gode vejleder virker autentisk og personlig.

**Dogme 5:** ÉN SUCCES I HÅNDEN ER BEDRE END TI PÅ TAGET. Den gode vejleder laver delmål.

**Dogme 6:** EN SPADE ER EN SPADE – NOGLE GANGE! Den gode vejleder kommunikerer bevidst.

**Dogme 7:** DYRK DIN INDRE SÆLGER. Den gode vejleder er en aktiv formidler imellem virksomheder og de unge.

**Dogme 8:** HOLD DIN MENING FOR DIG SELV. Den gode vejleder undgår konflikter.

Dogmerne udtrykker en række færdigheder, som disse 12 vejledere i verdensklasse har.

Navigent fortæller også detaljeret, hvordan de fandt frem til de enkelte dogmer. Vi giver et eksempel ved at se dogme 8 efter i sømmene. Dogmet lyder: HOLD DIN MENING FOR DIG SELV – den gode vejleder undgår konflikter. Dette uddybes: "Ikke overraskende var de 12 vejledere drevne lyttere. Dygtige vejledere har en tendens til at holde deres mening for sig selv, når de kan mærke, at den ikke deles af samtalepartneren. Som vejleder kan det altså betale sig at træde et skridt tilbage og vælge sine uenigheder med omhu. Det gjorde de 12 vejledere i høj grad."

Navigent fandt frem til dogme 8 ved hjælp af personlighedstest, der viste, at de 12 vejledere har en tendens til kun at sige deres mening, når de føler, det er nødvendigt. Observationer og interviews

---

<sup>12</sup> <http://www.navigent.dk/>

viste, at de 12 vejledere har en tendens til at gå udenom potentielt konfliktstof eller skarpe meningsudvekslinger med de unge, særligt i begyndelsen af relationen. Udsagn fra de unge viste, at de værdsatte vejledernes evne til at udvise forståelse og lytte til den unges problemer fremfor at være dømmende. Og kompetencevurderingen viste, at gode vejledere har tendens til at holde deres meninger for sig selv, når de ved, at samtalepartneren ikke deler den. En vejleder siger i et interview: ”Jeg holder min mening for mig selv. Jeg er generelt tilhænger af en god stemning. At der er balance i tingene – det kan jeg godt lide. I forhold til konflikter prøver jeg at formulere mig, så de ikke opstår. Jeg er god til at omformulere tingene, så det ikke skaber konflikt.” Og en anden vejleder svarer, da interviewer spørger, om han eller hun altid er ærlig: ”Nej, det kommer an på, hvem det er. Hvis vi taler om f.eks. misbrug, så forholder jeg mig ikke til selve misbruget, men til de konsekvenser, der kan være af det. Jeg undlader altid at svare, hvis de spørger, hvad jeg synes.”

De fleste af dogmerne er udsagn om nogle kompetencer eller færdigheder hos vejlederen i verdensklasse. Ved nærmere undersøgelser har disse færdigheder rod i egenskaber eller evner hos vejlederen.

Friendship Work har tilsvarende en kortlægning af både evner og færdigheder hos deres mentorer, og der er en række tydelige sammenfald, så de to profiler, der tegnes, kunne være tvillinger. Det antydes i begge typer kortlægninger, at der under den gode vejleders eller den gode mentors evner og færdigheder ligger et grundlæggende positivt menneskesyn, en grundlæggende antagelse af, at den socialt udsatte unge, ligeså vel som alle andre, mere heldigt stillede, unge, har de samme ønsker om et ordentligt liv og det samme potentiale til at opnå dette. I begge profiler udtrykkes det bl.a. ved den fælles kvalitet, tillid. Så hvis den unge ikke selv tror på det, så tror vejleder eller mentor på det. Den ene er professionel og ansat, den anden er frivillig. Men de ønskværdige færdigheder, som resulterer i den gode vejledning eller mentoring, har det tilfælles, at de kan trænes, hvis ikke læres.

## MENTORREKRUTTERING

I det design til et mønsterbryderprogram, som dette projekt har som formål at udvikle, indgår naturligt elementer fra *'best practice'* i eksisterende mentorprogrammer – de elementer i eksisterende indsatser, som vi vurderer, har effekt i forhold til målet om at få socialt udsatte unge til at bryde den negative sociale arv.

Livseksperterne og mentorerne i denne rapport peger imidlertid på yderligere to forhold, som vi anser for væsentlige; mentorens frivillighed og mentorens livserfaring og baggrund. Når mentor er frivillig har den unge mentee lettere ved at få tillid til, at mentor virkelig 'vil dem', som nogle udtrykker det. Når mentor selv har en baggrund i social udsathed og er mønsterbryder, styrker det såvel mentorens troværdighed som autoritet.

Der er delte meninger om dette, både frivillighed og mønsterbryderbaggrund. Det er meget vel muligt, og der er også eksempler på, at en lønnet mentor uden en socialt udsat baggrund kan løfte mentoropgaven på udmærket vis over for mentee. Men vi vælger her at lade tvivlen – eller kvalificeringen - komme de udsatte unge til gode og indfører derfor to supplerende dogmer, nemlig:

**Dogme 9:** FRIVILLIGHED – den gode mentor arbejder frivilligt.

## Dogme 10: MØNSTERBRYDER – den gode mentor 'har været der selv'.

Da mentoring fremstår som den centrale intervention i en ungeindsats eller i et mønsterbryderprogram, bliver den konkrete mentors personlige evner til og færdigheder i at skabe en bæredygtig relation mellem mentor og mentee helt afgørende. Det er denne relation, der er motoren for positiv udvikling. Mentor kan vise vej, mentee skal gå vejen. Mentor kan holde i hånden noget af vejen, somme tider skubbe, undertiden trække, men det er stadig mentees egen vej, for det er hans eller hendes liv. Mentor kan vise og inddrage mentee i sit eget liv, sit eget netværk, sit eget miljø og derigennem vise mentee, at der findes alternativer til det liv, den familie og det miljø, han eller hun kommer fra.

Da forandring og positiv udvikling ikke sker ved, at nogen gør noget FOR andre, men SAMMEN med andre, så må det være den, der måtte have støttebehovet, der definerer både målet, udfordringerne og vilkårene, så langt, som det er muligt.

Dette grundsyn må føre til et metodevalg, man kan kalde en *empowerment practice*, og det må afspejles både i mentorprofil og i det mentorundervisningsprogram, der nødvendigvis må indgå i et mønsterbryderprogram for at sikre den mest muligt kompetente mentorindsats. Hvorvidt denne antagelse er korrekt eller ej kan naturligvis evalueres i et forsøgsforløb, hvor tilgangen bliver testet af.

### MENTORUDDANNELSE

Mentorundervisning bør naturligt tage afsæt i socialkonstruktionistiske og systemiske teorier og de metoder, der knytter an til disse teorier. Indenfor den systemisk, anerkendende ramme, med afsæt i *best practice*, blandt andet Friendship Works' og Navigent's profiler, bør et kompetencegivende forløb for mentorer omfatte:

- Antropologi – det heliotropiske menneske
- Mønsterbrydning, recovery og relationsarbejde
- Resonans
- Mentors rolle(r) – og rollemodeller
- Domæneteori – systemisk tænkning
- Anerkendende kommunikation – Appreciative Inquiry
- Den værdsættende samtale
- Reframing

Undervisningsforløbet kan tilrettelægges som et forløb over tre måneder, opdelt i tre moduler; tidsmæssigt én aften om ugen i hele forløbet á tre timer, 36 timer i alt, og afsluttes med en test, som er afgørende for, om deltagerne bliver indstillet som mentor i mønsterbryderprogrammet. I alle tre moduler vil der være samme fokus på tilegnelsen af praktiske færdigheder i sammenhæng med teori, men kravene skærpes gennem de tre moduler.

Undervisningen foregår i læringscyklussen: teori → træning → refleksion → teori

og underviserne er forskere, fagprofessionelle og livsekspertes, altså faktiske mønsterbrydere og potentielle mønsterbrydere, således at også uddannelsesforløbet er helhedsorienteret og personbåret.

Målet er at uddanne mentorer, som lever op til dogmeregler for god mentoring. Hver undervisningssession har karakter af workshop og indeholder præsentation af teori, af praktiske øvelser i den værdsættende samtale og af fælles refleksion og erfaringsudveksling. Uddannelsen afsluttes med en praktisk øvelse og en refleksion over praksis. Deltageren gennemfører en samtale med en medkursist og viser, at han/hun lever op til principperne i Appreciative Inquiry. Samtalen overværes af undervisningsansvarlig lærer og en censor. I en efterfølgende refleksion sammen med undervisningsansvarlig og censor viser vedkommende evnen til at sætte sin praksis i perspektiv.

## 5. ØKONOMISKE PERSPEKTIVER

Den samfundsmæssige gevinst ved at skabe effektive indsatser for at få unge i arbejde har været – og er fortsat i høj grad – underbelyst. Alene at producere præcise tal på omkostningerne ved at tage unge kan være en udfordring, da sådanne faktiske mikrodata vil gå meget tæt på den enkelte borger og kan konflikte med persondataloven. Derfor hviler meget af den data, vi har adgang til, på modelberegninger og cases. Mere nøjagtige beregninger kræver et selvstændigt, ganske omfattende projekt, som det ikke har været muligt at realisere i forbindelse med denne rapport. Samtidig mangler vi, som nævnt, sammenlignelige data på effekten af respektive ungeindsatser. Dog går det igen i en række af indsatserne, som en tendens, at tre ud af fire unge bliver rykket over i et positivt udviklingsforløb.

Tendensen indikerer, at det på den lange bane kan betale sig at investere i mennesker, at yde en effektiv, helhedsorienteret, personbåret indsats.

Lad os se på et eksempel:

Nyhedsmagasinet Danske Kommuner<sup>13</sup> bragte i 2008 en kronik af Lisbeth Zornig Andersen og Karen Gjesing med titlen 'Når det offentlige skal være mor'. Her laves en håndholdt og meget sigende business case, der viser den samfundsmæssige gevinst ved at yde en god indsats og ved at undlade at yde en god indsats i overgangsårerne mellem barn og voksen. Lisbeth klarede sig, og hendes ældre bror Tonny klarede sig ikke, altså klarede at bryde med en tung, social arv.

Kronikken er fra 2008 og fortæller ikke noget om udviklingen siden, der er heller ikke sat tal på, men opremsningen af udgifter og indtægter for samfundet er meget illustrativ og viser igen, at det godt kan betale sig at investere i mennesker:

TONNY, 44 ÅR	
UDGIFTER FOR SAMFUNDET	INDTÆGTER FOR SAMFUNDET
<ul style="list-style-type: none"><li>• Børnehjems- og ungdomspensionsophold, ti år i alt.</li><li>• Fængselsophold i fire fængsler i DK, ti år i alt.</li><li>• Indlæggelse på psykiatriske afdelinger (lukkede cirka en tredjedel af tiden), tre år i alt.</li><li>• Omkostninger ved diverse indbrud og røverier: Ukendt beløb.</li><li>• Kontanthjælp i hele voksentiden indtil 41. år minus et halvt års job ved et flyttefirma og minus fængselsophold.</li><li>• Pension fra 41. år og frem (tidshorisont fem-ti år).<ul style="list-style-type: none"><li>• Administration af økonomi med daglige udbetalinger af lommepenge.</li></ul></li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• Skat af et halvt års ufaglært arbejde.</li><li>• Produktion af klemmer og lignende under fængselsophold.</li><li>• Skat af kontanthjælp og pension.</li></ul>

<sup>13</sup> Nyhedsmagasinet Danske Kommuner, nr. 28, 2008

- Bragt mad en gang i døgnet.
- Daglig opringning fra en rigtig god sagsbehandler, der hver dag tjekker, om han stadig er i live.
  - Behandling efter diverse voldsepisoder.
- Løbende behandling for HIV og leverbetændelse.
  - Nye tænder.
  - Nyt øje.
  - Brilller.
- Statens udlæg for manglende børnetilskudsbetalinger samt konfirmation til datter, 14 år.

## LISBETH, 40 ÅR

UDGIFTER FOR SAMFUNDET	INDTÆGTER FOR SAMFUNDET
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Børnehjems- og plejefamilieophold i alt syv år, heraf fire år på særlig institution med høj normering.</li> <li>• Psykologbistand en time hver 14. dag i tre år.</li> <li>• Tilknyttet værge et år ved Karen Gjesing (fra det 17. til det 18. år på grund af udflytning til egen bolig).</li> <li>• Revalideringsydelse syv år indtil det 25. år minus SU.</li> <li>• Udgifter til universitetsuddannelse syv år.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Skat af revalideringsydelse.</li> <li>• Skat af studenterjob i tre år.</li> <li>• Skat af konstant arbejde fra 25. år og frem. Løbende udvikling over årene fra 25.000 til 60.000 kroner pr. måned brutto.</li> <li>• Fem børn, der hver især tegner til at blive gode bidragsydere til samfundet. Førstefødte har allerede aftjent sin værnepligt og er i gang med en universitetsuddannelse.</li> </ul>

Selv om kronikken og casen er fra 2008, er situationen i store træk uændret; den ene forblev i Underdanmark, den anden tog den socialt rangstige i store spring. Formålet her er udelukkende at illustrere elementer i et samfundsøkonomisk minus og plus.

CASA har udført modelberegninger for Socialpædagogernes Landsforening af omkostninger ved et liv uden for arbejdsmarkedet og et liv på arbejdsmarkedet.<sup>14</sup> Ifølge beregningerne koster et "dårligt liv" i gennemsnit samfundet 6,3 mio. kr. over et livsforløb fra 18 til 64 år, mens et godt liv bidrager med 3,2 mio. kr. Deraf følger, at hvis et negativt livsforløb bliver vendt til et positivt, bliver nettogevinsten 9,5 mio. kr. pr. person. Hvis vi justerer for inflation, da pengenes værdi udhules over år, er gevinsten 8,6 mio. kr. pr. person.

CASA beregner her mønsterbruddet fra det 18. år, så udgifter under en udfordret opvækst til for eksempel anbringelse, m.m. er ikke medregnet. Gjorde man det, ville omkostningerne ved et dårligt liv være større. Samtidig anvender CASA ikke en gennemsnitlønindtægt, men en lavere lønindtægt, der svarer til en ufaglært eller faglært, hvilket mindsker den samfundsøkonomiske gevinst ved et mønsterbrud noget. Det er muligt, at den pågældende kan komme til at tjene væsentligt mere. Altså alt i alt et konservativt regnestykke.

<sup>14</sup> [www.casa-analyse.dk/files/rapporter-social-arbejdsmarked/2010/tidlige\\_sociale\\_indsatser.pdf](http://www.casa-analyse.dk/files/rapporter-social-arbejdsmarked/2010/tidlige_sociale_indsatser.pdf)

## NETTOGEVINST VED AT FLYTTE EN PERSON FRA ET 'DÅRLIGT LIV' TIL ET SELVFORSØRGENDE\*

	GNS. OFFENTLIGE NETTOUDGIFTER VED 'DÅRLIGT LIV'	GNS. OFFENTLIGE NETTOINDTÆGTER FOR SELVFORSØRGENDE	NETTOGEVINST
Livsbetragtning 18-64 år	6,3 mio. kr.	3,2 mio. kr.	9,5 mio. kr.
Tilbagediskonteret (2%)			8,6 mio. kr.

*\*Tal er taget fra "Investeringer i tidlige sociale indsatser - samfundsøkonomiske beregninger af indsatser i forhold til udsatte børn og unge"*

For at kunne estimere den samlede potentielle samfundsøkonomiske gevinst ved mønsterbrydning, er det nødvendigt med en vurdering af antallet af potentielle mønsterbrydere.. Vi anvender her Arbejderbevægelsen Erhvervsråds rapport vedrørende social arv i Danmark<sup>15</sup>, der opgør andelen af unge med ufaglærte forældre og som selv i en alder af 25 år står uden ungdomsuddannelse til at udgøre 46 pct. eller ca. 4.000 unge. Om alle de 4.000 personer kan betragtes som potentielle mønsterbrydere, kan vi på ingen måde være sikre på, men det er et kvalificeret estimat i mangel på statistikker indenfor dette område.

Med det udgangspunkt er den potentielle samfundsøkonomiske gevinst i at bryde denne gruppes sociale mønster i alt godt 28 milliarder kr., beregnet ud fra CASA's modelberegning. Det er dog næppe realistisk at forvente en succesrate på 100 pct. ved en mønsterbryderindsats. Derfor har vi udarbejdet en skala, der viser den samfundsøkonomiske gevinst med intervaller for en succesrate på 10 pct. Det fremgår, at hvis blot hver tiende ung bliver hjulpet til et liv i trivsel og beskæftigelse, bliver den samfundsøkonomiske gevinst 3,4 mia. kr.

Med andre ord kan der investeres 3,4 mia. kr. i en indsats, der hjælper hver tiende ung til at mønsterbryde, uden at omkostningen ved investeringen påvirker det samfundsøkonomiske regnskab negativt. På personniveau er investeringsrummet 8,6 mio. kr. pr. ung. Der er altså ganske mange ressourcer til rådighed for en indsats, hvor det gælder at, uden en indsats bliver samfundsøkonomien med stor sikkerhed stærkt negativt belastet. Det er med andre ord samfundsøkonomisk meget dyrt *ikke* at yde en indsats, der rent faktisk hjælper de unge til beskæftigelse.

**POTENTIELLE MØNSTERBRYDERE\*:** 4.000  
**OMKOSTNING VED MBP PR. PERS. (MIO.KR.):** 1,5

SUCESRATE IFHT: POTENTIELLE	ANTAL PERS.	NETTOGEVINST (MIO. KR.)	OMKOSTNING VED MBP (MIO. KR.)	NETTOGEVINST EFTER OMKOSTN. (MIO. KR.)
10%	400	3.440	600	2.840
20%	800	6.880	1.200	5.680
30%	1.200	10.320	1.800	8.520
40%	1.600	13.760	2.400	11.360
50%	2.000	17.200	3.000	14.200
60%	2.400	20.640	3.600	17.040

<sup>15</sup> Arbejderbevægelsens Erhvervsråd: Social Arv i Danmark, 10. september 2014

70%	2.800	24.080	4.200	19.880
80%	3.200	27.520	4.800	22.720
90%	3.600	30.960	5.400	25.560
100%	4.000	34.400	6.000	28.400

*\*Jf. Skandiamodellen er 8,2 af en årgang i risikozonen for at blive socialt udsat, svarende til ca. 5.200 personer*

Hvis vi antager, at det samlet ikke koster 8,6 mio. kr. at hjælpe en ung til mønsterbrud, men f.eks. 1,5 mio. kr., som flugter med omkostningerne til en relativt intensiv helhedsorienteret indsats i stil med Samskabelses cases - vil nettogevinsten ved en indsats over for 10 pct. af de unge være knap 2,8 mia. kr. Det forudsætter selvfølgelig, at hver indsats virker. Det kan man vanskeligt opstille en garanti for. Lad os derfor vende det om. Med en indsats over for alle 4.000 på en årgang til i alt 6 mia. kr. kræver det blot en succesrate på godt 20 pct. – altså, at det lykkes at få en ud af fem i beskæftigelse og trivsel – for at det samfundsøkonomiske regnskab forbliver uforandret, når vi indregner omkostningen ved indsatsen. Ved en højere succesrate end 20 pct., bliver den samfundsøkonomiske effekt en gevinst.

Det har, som tidligere nævnt, ikke været muligt at beregne en gennemsnitlig succesrate af de mentorprogrammer og indsatser over for unge, der eksisterer i dag. Men de mest succesfulde mentorprogrammer rapporterer om en succesrate på over 70 pct., hvilket i øvrigt flugter med beskæftigelsesandelen i befolkningen i Danmark. Hvis man anvender den succesrate på en hel årgang udsatte unge, viser det en samfundsøkonomisk gevinst på over 19 mia. kr.

Vores beregninger her flugter med, hvad Rockwool Fondens Forskningsenhed når frem til i deres arbejdspapir "Den økonomiske gevinst ved at inkludere de udsatte unge". Her anslår man ved hjælp af beregninger med DREAM-modellen, at den i rapporten bredere definerede gruppe socialt udsatte unge på 5.000 i dag koster samfundet et tab på 12-15 mia. kr., mens - hvis man kunne løfte deres tilknytning til arbejdsmarkedet til gennemsnittet for den øvrige befolkning - så ville gevinsten være på 15 mia. kr., eller knap 1 pct. af BNP. Her er de afledte BNP-effekter af en højere beskæftigelse – forbrug, skatter, m.m. - imidlertid ikke medregnet. Tager man de afledte effekter med, vokser BNP over 35 år med 33 mia. kr.

I disse beregninger ser vi udelukkende på beskæftigelse. Der er ikke medtaget øvrige sociale omkostninger for velfærdssamfundet ved manglende mønsterbrud eller gevinster ved succesfuldt mønsterbrud, så som kriminalitet, behandlinger i sundhedssystemet, fysiske og psykiske problemer omkring misbrug, m.m. Ifølge KORA kan disse omkostninger udgøre mellem 2 og 7 pct. af de totale omkostninger.<sup>16</sup>

Det synes dermed selvindlysende, at en styrket indsats for at bryde de udsatte unges sociale mønstre er en god samfundsøkonomisk investering – helt bortset fra den forbedrede livskvalitet, som den enkelte kan opleve.

Når indsatsen ikke desto mindre i dag – som vi har set - er spredt og ujævnt fordelt på en række forskellige tiltag i en række forskellige kommuner landet over, uden systematik, hænger det i høj grad sammen med, hvordan omkostninger og gevinster ved en indsats fordeler sig.

<sup>16</sup> "Potentialeberegning af beskæftigelse for udsatte ledige", KORA, 2015



For det første fordeler gevinsterne ved et mønsterbrud sig over mange år, og opstår ikke i det indeværende kommunale budgetår, hvor omkostningerne til indsatsen bliver bogført. På kort sigt er indsatsen derfor en ren udgift, som ikke bliver ledsaget af en synlig indtægt.

For det andet fordeler gevinsterne sig på en lang række forskellige budgetposter eller kasser, hvor de vigtigste er kommunen, regionen (sundhed) og staten, men også på en række forskellige budgetter indenfor de tre respektive sektorer.

Det er samtidig ingen selvfølge, at det er den samme kommune, som står for indsatsen over for den unge, der senere høster dele af gevinsten, da den unge kan vælge at flytte til en anden kommune, der så indkasserer gevinsten i form af lavere omkostninger og flere indtægter – hvilket kan svække den økonomiske motivation for den enkelte kommune til at investere langsigtet i den enkelte unge.

Der mangler, med andre ord, en klar kommunal business case som økonomisk incitament for en systematisk ungeindsats, der sikrer udsatte unge støtte til et mønsterbrud. En kommune har ganske enkelt i dag ringe økonomisk incitament til at investere i en mønsterbryderindsats, da afkastet økonomisk set er usynligt.

Det er derfor anbefalelsesværdigt, at iværksætte udarbejdelse af egentlige socialøkonomiske livsregnskaber og en ledsagende budgetmodel, der kan håndtere de respektive interessenter og fordele besparelser og gevinster ved et mønsterbryderprogram, så der opstår større økonomisk incitament for de respektive myndigheder i at investere i og arbejde med en sådan indsats, i modsætning til i dag. Den manglende økonomiske model for mønsterbrydning koster hvert år samfundet milliarder, som kunne bruges på andre formål.

I Sverige anvender kommuner allerede sådanne økonomiske principper til at investere i sociale indsats, hvorefter gevinsterne bliver fordelt internt i kommunen mellem forvaltningerne, så der er sammenhæng mellem satsning og gevinst for alle involverede – også kendt som Norrköping-modellen.<sup>17</sup> Danmark bør lade sig inspirere og indlade sig på samme bestræbelser.

Det er også anbefalelsesværdigt at iværksætte en evaluering af den mangfoldighed af eksisterende indsats over for unge, herunder etablere standarder for måling, med henblik på at kortlægge deres effekt og samfundsøkonomiske bidrag i form af mønsterbrud, således at der bliver tilvejebragt en systematisk og evidensbaseret viden om *best practice*.

---

<sup>17</sup> [http://www.sns.se/sites/default/files/sociala\\_investeringsfonder\\_i\\_sverige.pdf](http://www.sns.se/sites/default/files/sociala_investeringsfonder_i_sverige.pdf)

## 6. DESIGN AF ET MØNSTERBRYDERPROGRAM

---

I det følgende præsenterer vi et design til et mønsterbryderprogram, der tager afsæt i såvel *best practice* fra eksisterende ungeindsatser, og samtidig reflekterer de ønsker og behov, som såvel de udsatte unge selv, mentorer, fagpersoner og arbejdsgivere peger på som vigtigt for en succesfuld indsats.

Mønsterbryderprogrammet henvender sig til udsatte børn og unge, hvor eksisterende indsatser ikke slår til, og som forvaltningen søger andre løsninger for. Formålet med støtten er at give de udsatte unge en markant bedre mulighed for at bryde med negative mønstre. Ideelt sikrer mønsterbryderprogrammet den unge støtte fra de sidste vigtige folkeskoleår og gennem de ofte komplicerede teenageår, til den unge er voksen og har fået etableret stabilt, bæredygtigt og gerne selvforsørgende liv. Indsatsen bygger på antagelsen om, at vejen til trivsel og livsmestring går gennem uddannelse, og at de unge ikke står sikkert på egne ben, før de er færdige med en uddannelse og har et job. Således henvender programmet sig primært til unge i alderen fra omkring 14-16 år, men kan favne unge mellem 14 og 30 år.

Aldersspændet afspejler, at såvel udfordringerne som indsatsen er individuelle for hver ung, hvilket nødvendigvis må reflekteres sig i indsatsens forløb og længde. Som udgangspunkt bliver en indsats tilrettelagt med en tre-årig horisont, som imidlertid bliver individuelt tilpasset den enkelte. Den kan være kortere, den kan være længere. Samtidig er det ikke diskvalificerende for optagelse, at den unge er i 20'erne. Det er dog klart mest hensigtsmæssigt for det personlige udviklingsforløb, at støtten påbegyndes i teenage-årene, helst før folkeskolens afslutning.

Indsatsen skal kunne tilpasses og inkludere begge køn og omfavne alle former for etnicitet og kultur. Udsatte unge, som har eller har haft et misbrug, og unge, som bliver betragtet som bandemedlem, kan deltage, ligeså vel som unge, der er blevet hjemløse. Nogle unge med svære fysiske eller psykiske handicaps vil have behov for andre indsatser, som f.eks. egentlige behandlingsforløb, institutionsophold eller anden særligt tilrettelagt behandling/undervisning.

Rekrutteringen af de potentielle mønsterbrydere kan ske gennem blandt andet skolevejleder, skolelærer, underviser, kommunale kontaktpersoner, osv., men også via direkte henvendelse til programmet. Kommunen vil dog være primær kilde til rekruttering og visitering af de udsatte unge til programmet, som i hvert tilfælde vurderer, om programmet er egnet til kandidaten. Når den unge er tilmeldt, vil han eller hun omhyggeligt blive matchet med en kvalificeret mentor, der er rekrutteret og trænet efter programmets mentoruddannelsesforløb. Visitationen af de udsatte unge sker løbende henover året. Programmet følger hver enkelt ung i al den tid, programmet varer – og længere endnu med et efterværn – og evaluerer samtidig effekten for den enkelte unge og for samfundet.

## INDIVIDUEL CASE MANAGEMENT

Individual Case Management (ICM) metoden bliver anvendt som procesredskab i en række indsatser over for socialt udsatte borgere, blandt andet i exitprogrammer for prostituerede, bandemedlemmer, m.m. Metoden bygger på en antagelse om, at borgeren selv skal være en del af forandringsprocessen, for at den kan lykkes. Borgeren skal således inddrages i planlægningen af forløbet og i udarbejdelsen af planen for arbejdet.

Arbejdet med ICM-metoden foregår ud fra et recovery-perspektiv, hvor borgeren anskues som en person med potentiale til at 'komme sig' og blive (re)integreret i samfundet. Udover at sikre koordinering og give tryghed og omsorg i hverdagen, fokuserer metoden på at udvikle borgerens kompetencer og at identificere og styrke borgerens ressourcer. Empowerment er et vigtigt element i ICM-metoden. Det er case managerens opgave gennem samarbejdet med og støtten til borgeren at sætte ham eller hende i stand til selv at handle og opnå kontrol over eget liv.

Målgruppen er personer med komplekse problemer og et langvarigt behov for mangeartede indsatser, eksempelvis psykisk syge, stofmisbrugere og hjemløse borgere. Der er tale om borgere, som har behov for hjælp til at skabe overblik og sammenhæng i forhold til deres samlede støtte- og behandlingsmæssige indsats, men der er samtidig tale om borgere, som vurderes at være i stand til at profitere af støtte og behandling fra det etablerede system, men som samtidig har behov for støtte hertil.

Det er karakteristisk for ICM-metoden, at indsatsen er lokalt forankret og altså foregår der, hvor borgeren er: på gaden, på et forsorgshjem eller i egen bolig. I tilrettelæggelsen af indsatsen er fokus på den enkelte borger, og det er borgerens behov og ønsker, der er styrende for indsatsen. Udgangspunktet for indsatsen er dermed borgerens hverdag og de udfordringer, borgeren møder her, og indsatsen tilrettelægges, så den er fleksibel og hele tiden kan justeres i forhold til borgerens aktuelle behov.

Critical Time Intervention (CTI) er en beslægtet metode, som opererer med mere faste kortere tidsforløb i indsatsen. For en sammenligning af de to metoder, se

<http://www.socialstyrelsen.dk/udsatte/hjemloshed/hjemlosestrategi/metoderne-1/individual-case-management-icm> og <http://www.socialstyrelsen.dk/udsatte/hjemloshed/udbredelse-af-hjemlosestrategien/metoden-cti>

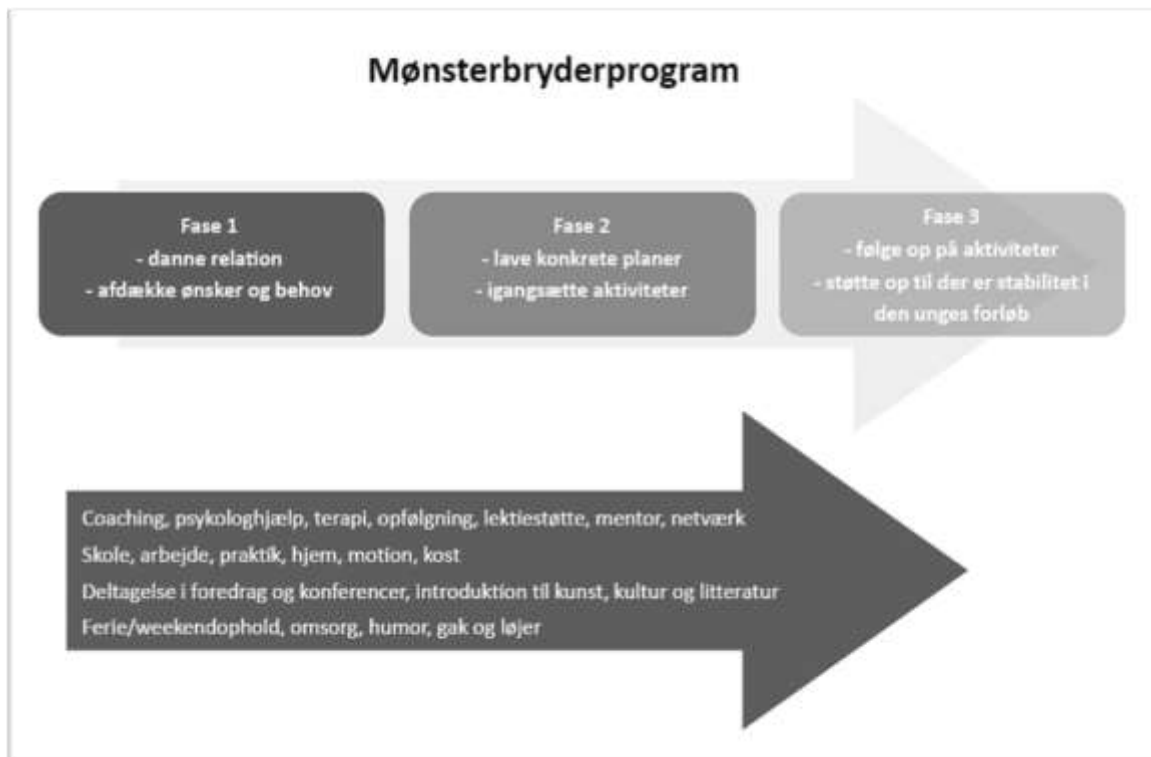
Selve procesmodellen for programmet er inspireret af CTI – Critical Time Intervention<sup>18</sup> - der anvendes til exit-programmer, hjemløseindsatser, rehabilitering, m.m. (se boks).

Mønsterbryderprogrammet består af 3 faser:

### FASE 1 - MØNSTERBRYDERPROGRAM

I den første fase af mønsterbryderprogrammet afklares, hvilke behov den socialt udsatte unge har for støtte. Mentor og mentee matches omhyggeligt. Støtten retter sig mod hele barnets/den unges livssituation, hvilke behov den socialt udsatte unge har for støtte, den unges ønsker for fremtiden, ligesom det klarlægges, hvad den unge, med udgangspunkt i hans eller hendes egen forståelse af sin situation, måtte finde meningsfuldt. I den indledende fase er der særligt fokus på relationsdannelsen.

<sup>18</sup> <http://socialstyrelsen.dk/tvaergaende-omrader/dokumenterede-metoder-voksne-og-handicap/om/cti>



#### PLANLÆGNINGSSPOR:

- Modtagelse af den unge.
- Tildeling af mentor.
- Mentor har indledende samtaler med den unge, hvor den unges kort- og langsigtede behov afdækkes.
- Mentor har kontinuerligt samtaler med den unge, hvor der følges op på udfordringer i forbindelse med de kortlagte behov.
- Mentor samarbejder med den unge og den visiterende instans, fx jobcenter eller familieafsnittet i socialforvaltningen.
- Mentor afholder statusmøder med den unge og samarbejdspartnere, hvor den unges proces bliver evalueret. Den unges fremskridt og eventuelle barrierer diskuteres, og eventuelle justeringer på handleplanet drøftes.

#### TILBUDSSPOR:

- Forventningsafstemning mellem den unge og mentor af, hvilke fokusområder der prioriteres at arbejde med – økonomi, bolig, netværk, helbred, uddannelse.
- Terapiforløb eller andet behandlingsforløb for den unge initieres, såfremt det vurderes, at der er behov herfor, og at den unge er parat hertil
- Fokus på alment dannende fælles aktiviteter, kunst, kultur, motion, etc.

## OPMÆRKSOMHEDSPUNKTER:

Generelt vil den unge i fase 1 have behov for, at andre, dvs. primært mentoren, tydeligt og vedholdende viser interesse og initiativ, kontakten vil være intens, og mentor vil helt fysisk følge den unge, ledsage, støtte, invitere hjem og hjælpe efter behov, hvilket naturligvis er individuelt og ofte også situationsbestemt. Det er hér, den bæredygtige relation udvikler sig, sådan at den unge efterhånden selv tager initiativer i retning af det eller de mål, han eller hun har planlagt sammen med mentor.

## DET TIDSMÆSSIGE PERSPEKTIV:

Varigheden af fase 1 vil være afhængig af den udsatte unges situation og hans eller hendes behov. Der kan være unge med komplekse problemstillinger og udfordringer på mange områder af tilværelsen, og der kan være unge med svære følelsesmæssige belastninger og med mange svigt bag sig, som betyder, at det kan tage lang tid alene at skabe en relation, et tillidsfuldt samarbejde, med mentor. En passende varighed for programmets første fase vil, viser erfaringer fra lignende indsatser, være 6-12 måneder, mens enkelte unge vil have brug for et længere behandlings- og stabiliseringsforløb, hvilket kan tage op til 18 måneder.

## FASE 2 – MØNSTERBRYDERPROGRAM

Eksekvering og afprøvning af den langsigtede plan med den udsatte unge. Mentoren varetager den koordinerende funktion i forhold til de tilknyttede fagpersoner, afholder opfølgende samtaler med den udsatte unge, foretager løbende evaluering af de forskellige indsatser, samt igangsættelse af nye indsatser, såfremt den unges behov og situation har ændret sig. Etablering af løbende overdragelse af støtte, hjælp og rådgivning til lokale sociale netværk og fagpersoner.

## PLANLÆGNINGSSPOR:

- Udføre og afprøve den langsigtede plan med den udsatte unge.
- Koordinerende funktion i forhold til de tilknyttede fagpersoner.
- Opfølgende samtaler med den udsatte unge og løbende evaluering af de forskellige indsatser, samt igangsættelse af nye indsatser, såfremt den unges behov og situation har ændret sig.
- Etablering af løbende overdragelse af støtte, hjælp og rådgivning til lokale sociale netværk og fagpersoner.
- Planlægning og afholdelse af koordineringsmøde med den unge og tilknyttede fagpersoner, hvilket markerer overgangen til fase 3.

## TILBUDSSPOR:

- Hvis den unges behov er, og han eller hun er parat til at flytte i egen bolig, vil der blive tilbudt hjælp til flytning og etablering.
- Hjælpe den unge med at begynde et uddannelsesforløb eller (gen)optagelse af arbejde eller anden beskæftigelse/aktivering/frivilligt arbejde.
- Fortsat fokus på fælles alment dannende sociale og kulturelle aktiviteter
- De dele af den langsigtede plan, som ikke var aktuelle at sætte i værk i fase 1, prioriteres og påbegyndes som f.eks.:
  - Økonomisk rådgivning
  - Terapi, individuel eller i gruppe med andre unge med lignende baggrund
  - Fastholdelse af job, uddannelse eller aktivering gennem støtte fra mentor
  - Sundhed, motion, kost
  - Sprog og kultur, hvis den unge har anden etnisk oprindelse end dansk
  - Kompetencekurser i fx relationer, kommunikation, mv.
  - Jævnlig og stabil kontakt med mentor, hvor forløbet evalueres, og indsatserne justeres og tilpasses den unges aktuelle støttebehov
  - Afsluttende koordineringsmøde, der markerer overgangen til programmets fase 3, hvor alle tilknyttede fagpersoner deltager

## OPMÆRKSOMHEDSPUNKTER:

Generelt er formålet med denne fase, at finde eller genfinde og styrke den unges generelle kompetenceniveau, trivsel og overskud, så den unge kan forestå flere gøremål selvstændigt og tage ansvar for flere områder af sin tilværelse. Hvor hurtigt den unge selv kan overskue ting og supplere mentors koordinerende og støttende funktion med lokale sociale netværk, er meget forskelligt fra ung til ung. Derfor er det op til mentor at sikre, at den unge udvider sin kontaktflade lokalt og socialt i forhold til støtte, hjælp og rådgivning i det tempo, der passer ham eller hende. Størstedelen af de interviewede livseksperter i denne rapport fortæller, og erfaringer fra lignende indsatser viser, at der er stor risiko for, at den unge føler sig ensom. Derfor er det helt afgørende, at mentor og mentee har fokus på at skabe passende netværk i de nye miljøer, som mentee begår sig i, det være sig på uddannelsesstederne eller på arbejdspladserne. Der er fortsat brug for, at mentor viser vedholdende interesse og positiv opmærksomhed for mentee, også når indsatsen fra mentors side bliver mindre fysisk intens, i takt med at mentee henter støtte i lokale sociale netværk.

## DET TIDSMÆSSIGE PERSPEKTIV:

Med hvilken hastighed den udsatte unge begynder at kunne stå på egne ben, med støtte fra lokale sociale netværk, afhænger af den udsatte unge selv og den specifikke situation. Derfor kan varigheden af fase 2 typisk variere fra 6-18 måneder. Det vigtigste i denne sammenhæng er, at overgangen fra fase 2 til fase 3 sker, når den udsatte unge, mentee, er klar til et liv, hvor mentors koordinerende funktion og varetagelse af den unges uddannelse, trivsel, m.m. kan overdrages til det (ny)etablerede netværk og mentee selv.

## FASE 3 – MØNSTERBRYDERPROGRAM

Frem til denne afsluttende fase er hensigten, at de to forudgående faser har lagt fundamentet for, at den unge i samarbejde med et stabilt støttenetværk kan tage over, når mentor slipper sin koordinerende funktion og ansvar for den unges liv og generelle trivsel. Her evalueres forløbet igen, og man planlægger opfølgning og efterværn for den unge, som mentoren kan være en vedvarende del af.

### PLANLÆGNINGSSPOR

- Opfølgning og evaluering af det nuværende forløb med henblik på den unges vej ind i fremtiden, som imødekommer hans eller hendes støttebehov, fremtidsdrømme og mål.
- Planlægning og gennemførelse af det i denne forbindelse sidste koordinerende møde, hvor den unge, alle relevante fagpersoner, lokale og sociale støttepersoner samt (nye) nære relationer deltager.
- Aftale med den unge om, hvordan opfølgning skal ske, og hvad en plan B skal indeholde, hvis der opstår uventede barrierer for plan A, så den unge føler ro og sikkerhed ved at have mentor i baggrunden.
- Nogle af de unge mønsterbrydere vil kandidere til selv at blive mentor. En eventuel planlægning af denne uddannelse påbegyndes også her.

### TILBUDSSPOR:

- Evaluering af trivsels- og støttebehov samt planlægning af fremtiden uden mentors tætte kontakt.
- Afsluttende koordineringsmøde.
- Kontaktniveau med mentor efter den unges behov.

### OPMÆRKSOMHEDSPUNKTER:

Udsagn fra de interviewede fageksperter og livseksperter, samt erfaringer fra andre indsatser, peger på, at støtteprogrammer ofte slipper kontakten og støtten til den unge hurtigere, end han eller hun er klar til. Dette kan have meget negative konsekvenser både for den unge og hans eller hendes trivsel og positive brud med tidligere, negative mønstre, men også for de ressourcer, såvel økonomiske som menneskelige, der er investeret i den unges mønsterbrud. Fageksperter på området anbefaler derfor, at den udsatte unge i alle tilfælde bør få tildelt relevant støtte fortsat, hvad enten det måtte være fortsat psykologisk behandling, fortsat gruppebehandling eller anden form for støtte. Er der f.eks. i mønsterbryderprogrammets fase 1 eller 2 indledt et behandlingsforløb hos en ekstern fagperson, bør dette ikke afbrydes samtidigt med, at mønsterbryderprogrammet afsluttes. Og såfremt det under et afsluttende koordineringsmøde skønnes relevant og nødvendigt at initiere et andet, professionelt behandlingsforløb, må dette række ud over mønsterbryderprogrammets tidsramme. Mentor bør fortsat være til rådighed for mentee med sin vedholdende interesse for dennes liv og positive udvikling. Ligeledes bliver den

unge inviteret til at være en del af det netværk af unge, som indgår i mønsterbryderprogrammet, hvor der bliver afholdt jævnlige fælles møder, ligesom de unge kan vælge at optræde som ambassadører for andre unge og fagfolk på skoler, uddannelsessteder, konferencer, m.m.

### **DET TIDSMÆSSIGE PERSPEKTIV:**

Fase 3 bør vare ca. 6-12 måneder med mulighed for forlængelse.

### **POSTFASEN FOR MØNSTERBRYDERPROGRAMMET**

- Evaluering og revurdering af de konkrete forløb for de unge, som har været tilknyttet mønsterbryderprogrammet
- Opfølgning på, hvilke støttebehov der måtte opstå for de unge deltagere i pilotprojektet på et senere tidspunkt
- Opfølgning på karakteren og værdien af forsat kontakt mellem mentorer og de unge.
- Eventuelle justeringer i mønsterbryderprogrammet
- Videns- og erfaringsdeling til kvalificering af praksis på socialområdet

Som allerede nævnt slipper programmet ikke den unge, selv når forløbet vurderes at være afsluttet. Den unge vil kunne opretholde relationen til sin mentor og indgå i et fællesskab med andre unge, der har været igennem programmet, og optræde i en ambassadørfunktion.

### **ORGANISERING OG IMPLEMENTERING**

Mønsterbryderprogrammet bliver ledet af et sekretariat, der bliver oprettet til formålet, og hvis opgaver er at sikre rekruttering og uddannelse af mentorer, dialog med visiterende myndigheder om unge til programmet, løbende support til mentorerne i deres arbejde i form af f.eks. fortolkning af lovgivning, dialog om sagsbehandling med myndigheder, coaching og lignende, afholdelse af netværksmøder for mentorer, mentees og andre interessenter, samt rapportering, administration og bogholderi. Sekretariatet bliver bemandet med en fuldtidsansat programleder, en assistent og en socialrådgiver, mens der bliver tilknyttet en række ressourcepersoner, der træder til efter behov, herunder psykolog, terapeut, coach, jurist, m.fl., samt administrativt personale i form af it-support, bogholderi, revisor, etc. Sekretariatet kan med fordel tilknyttes en allerede eksisterende organisation.

Det er hensigten, at programmet indgår et samarbejde med en evalueringspartner, der kan evaluere effekten af indsatsen og beregne de samfundsøkonomiske konsekvenser og perspektiver af programmets resultater.

Sigtet er at afprøve programmet over en tre-årig pilotfase og evaluere det med henblik på tilpasning og efterfølgende skalering/udrulning nationalt. Til denne fase søges fondsfinansiering. Efter pilotfasen, og såfremt programmet leverer forventede og tilfredsstillende resultater, vil programmet brugerfinansieres af de sociale myndigheder, der anvender det.



## 7. PROCES OG METODE

---

Denne rapport er ikke en forskningsrapport, men et forslag til et design af et mønsterbryderprogram, som kan levere støtte til livsmestring og mønsterbrud til en bred skare af socialt udsatte unge. Programmet er designet som en matrixmodel, hvor man kan sætte ind på et eller flere områder alt efter, hvor behovet er.

Designet af mønsterbryderprogrammet tager udgangspunkt i eksisterende ungeindsatser med fokus på *best practice* suppleret med input fra livseksperter – de nuværende og tidligere socialt udsatte unge selv – samt fageksperter erfaringer med tiltag, der har vist sig at være effektive.

Metodemæssigt er tilgangen via deskresearch at indhente eksisterende viden om ungeindsatser, mentorprogrammer og andre relevante indsatser for udsatte unge, samt via interviews at inddrage viden fra relevante eksperter, samt identificere særligt udsatte unge og gennem felt-interviews indhente viden om deres nuværende livssituation, herunder identificere udfordringer, der måtte stille sig i vejen for et succesfuldt udviklingsforløb.

Deltagerne blev primært rekrutteret gennem Huset Zornigs brede netværk til socialt udsatte og gennem fagpersoner. Potentielle deltagere blev screenet med afsæt i en telefonisk samtale, hvor de blandt andet blev spurgt om navn, adresse, familieforhold, job- og uddannelsesmæssig status, ligesom de potentielle deltagere blev oplyst om vilkår for deltagelse i form af frivillighed, anonymitet, m.m.

Vidensindsamlingen underbygger målsætningen for rapporten; design af et mønsterbryderprogram. Såvel metode som proces og indsamlet viden er løbende blevet drøftet på de tre følgegruppemøder, som er afholdt sammen med relevante eksperter.

### LIVSEKSPERTER

Der indgår interviews med syv udsatte unge, seks mønsterbrydere, en mønsterbryder *in the making*, der alle har oplevet at leve i udsathed eller som stadig gør det, og som er blevet bedt om at beskrive, hvordan de oplevede deres situation, hvordan de kom ud af den, og hvordan de oplevede den hjælp, de fik eller ikke fik, for at kunne komme ud af positionen som udsat. I forbindelse med interviewet er de unge blevet bedt om at forholde sig til, hvilke konkrete støtteforanstaltninger de mener, har hjulpet dem bedst, eller hvilke der kunne have hjulpet dem bedst.

Interviewene blev gennemført både telefonisk og personligt på lokaliteter, som deltagerne selv valgte. Interviewene var semistrukturerede efter en interviewguide, som var struktureret efter temaer som nuværende generelle livssituation, herunder bolig, økonomi, skole/fritid, arbejde og uddannelse, myndigheder, helbred, relationer, rusmiddelmisbrug og kriminalitet, samt ønsker til og/eller erfaringer med støtte fra myndigheder, frivillige organisationer etc.

Interviewene blev, efter behov, suppleret med opfølgende interviews, personligt, telefonisk og/eller via mail for at få uddybet og afklaret spørgsmål i forbindelse med mønstre og strukturer, som udkrystalliserede sig i den efterfølgende analyse af data.

For at imødekomme etiske komplikationer i forbindelse med indsamling af personlige historier og erfaringer har livseksperterne haft mulighed for at godkende udskrift og fortolkning af deres interviews. Alle livseksperter, i rapporten, er anonyme.

De interviewede unge ligger aldersmæssigt i spændet mellem 18 og 27 år.  
Alle de adspurgte unge er enten succesfulde mønsterbrydere, mønsterbrydere *in the making* eller potentielle mønsterbrydere, som p.t. befinder sig i en udsat position.

## FAGEKSPERTER

I rapporten er brugt interviewmateriale fra 12 fageksperter:

### Uddannelse:

Trine Ladekarl, gymnasirektor, CPH West  
Annette Menkes, Hvidovre Kommunes UU, Ungdommens

### Uddannelsesvejledning:

Anne Marker, uddannelseskonsulent, SOSU Nykøbing

### Kommuner:

Alice Jacobsen, jobkonsulent, Ungeindsatsen, Hvidovre  
Daniella Heaf, socialrådgiver, Familieafdelingen, Ballerup  
Johnny Koch Pedersen, socialrådgiver, Ringsted  
Nanna Surh Rasmussen, udviklingskoordinator, Ungeindsatsen, Ballerup  
Vigga Hassing Pedersen, teamchef, Jobcenter Rødovre  
Anonym, socialrådgiver, tidl. Nakskov og Lolland Kommune, jobcenter

### Virksomheder:

Nikolaj Stanø, outsourcing manager, G4S  
Morten Enghave, projektleder i 'Go-for-it', Securitas  
Peter Kristiansen, projektleder, Falck

Fem nuværende og tidligere mentorer:

### Mentorer:

Ulla Sørensen, mentorkoordinator for Frivilligheds Mentornetværk, Job- og Vækstcenter Middelfart  
Lis Mulvad Kingo, pens. lektor, tilknyttet UCC  
Heidi Marie Hansen, tidl. Mentor hos Headspace Odense, Studievalg Fyn, UU Odense  
Tom Thinggård Pedersen, projektleder, Talentspejderne  
Dorthe Krøll, Talentspejderne, Ballerup

## FØLGEGRUPPE

Der blev oprettet en følgegruppe i forbindelse med undersøgelsen, sammenstillet ud fra et ønske om at få aktuel viden hos fagpersoner, der arbejder med blandt andet ungeder og sociale forhold, samt at få viden fra unge, som kunne have brug for et mønsterbryderprogram, eller som allerede har været en del af et eller flere eksisterende mentorprogrammer. Formålet var også at sikre en balance mellem ny videns indsamling og konkretiseret viden, som allerede er indgået i forskellige mentorprogrammer og andre tiltag. Følgegruppen har bidraget meget aktivt med viden til projektet.

Følgegruppen består af:

- Lise Pagh, HR-chef i Falck Danmark A/S
- Morten Enghave, Projektchef i Go-for-it, Securitas A/S
- Bente Nissen, Seniorkonsulent i CABI
- Jonas Engberg, Sustainability Manager i IKEA
- Niels Mørk, Næstformand i Sydøstjyllands Politiforening
- Dan Tilgreen Nielsen, Jobcenterchef i Vallensbæk Kommune
- Mattias Tesfaye, Folketingskandidat fra Brøndbykredsen
- Kristian og Maj My Humaidan, frivillige mentorer
- Trine Ladekarl Nellesmann, Rektor på CPH West
- Alice Jacobsen, Sagsbehandler i Hvidovre Kommune
- Vigga Hassing Pedersen, Teamchef i Rødovre Kommune
- Lars Trap Olsen, Sekretariatsleder i Bryd unges ledighed NUI, Foreningen Nydansker
- Sofie Bødker, Videnskabelig assistent analysemedarbejder ved CBS
- Anette Sundby, Professionel selvstændig mentor
- Alva Eleonora Mjallhvit, Mønsterbryder in the making
- Michella Ermark, Potentiel mønsterbryder
- Cherie Hostrup, Potentiel mønsterbryder

Følgegruppen fik på møderne præsenteret proces, metode og data og har haft mulighed for at rådgive og bidrage med viden. Diskussionerne med følgegruppen sikrede, at projektet blev vurderet fra en række professionelle vinkler, ligesom medlemmerne af følgegruppen kunne efterspørge information, som var særlig relevant for det specifikke medlems egen faglighed. Følgegruppemedlemmerne har haft rapporten til gennemlæsning og kommentering før endelig redigering.

## REFERENCER

---

- <sup>1</sup> <http://www.dst.dk/Statistik/bagtal/2012/2012-08-07-unge-uden-uddannelse.aspx>
- <sup>2</sup> Arbejderbevægelsens Erhvervsråd: Social Arv i Danmark, 10. september 2014
- <sup>3</sup> <http://www.aau.dk/nyheder/forskning/vis/antallet-af-unge-paa-kanten-af-samfundet-stiger-.cid174465>
- <sup>4</sup> "Den økonomiske gevinst ved at inkludere de udsatte unge", Rockwool Fondens Forskningsenhed, arbejdspapir nr. 39, 2016
- <sup>5</sup> "Hvad virker i indsatsen for ledige under 30? Anbefalinger til indsatsen", Marselisborg Praksiscenter, Beskæftigelsesregionerne Hovedstaden & Sjælland, Nordjylland, Midtjylland og Syddanmark, 2011
- <sup>6</sup> Dion Sommer: Psyke & Logos, 2011, 32, 372-394
- <sup>7</sup> <http://www.friendshipworks.org.uk/aboutus/what-we-do/>
- <sup>8</sup> <http://www.samskabelse.dk> og <http://www.arbejdsmarkedsanalyser.dk/>
- <sup>9</sup> <http://www.samskabelse.dk>
- <sup>10</sup> Underdanmarks Jægersoldater, Lisbeth Zornig Andersen, Lotus Turell og Mikael Lindholm, Gyldendal, 2015.
- <sup>11</sup> <http://www.friendshipworks.uk>
- <sup>12</sup> <http://www.navigent.dk/>
- <sup>13</sup> Nyhedsmagasinet Danske Kommuner, nr. 28, 2008
- <sup>14</sup> [www.casa-analyse.dk/files/rapporter-social-arbejdsmarked/2010/tidlige\\_sociale\\_indsatser.pdf](http://www.casa-analyse.dk/files/rapporter-social-arbejdsmarked/2010/tidlige_sociale_indsatser.pdf)
- <sup>15</sup> Arbejderbevægelsens Erhvervsråd: Social Arv i Danmark, 10. september 2014
- <sup>16</sup> "Potentialeberegning af beskæftigelse for udsatte ledige", KORA, 2015
- <sup>17</sup> [http://www.sns.se/sites/default/files/sociala\\_investeringsfonder\\_i\\_sverige.pdf](http://www.sns.se/sites/default/files/sociala_investeringsfonder_i_sverige.pdf)
- <sup>18</sup> <http://socialstyrelsen.dk/tvaergaende-omrader/dokumenterede-metoder-voksne-og-handicap/om/cti>

## REFERENCER FRA TEKSBOKS S.27-28

- <sup>1</sup> <http://www.g4s.dk/Erhverv/Produkter/Mentor.aspx>
- <sup>2</sup> <http://www.securitas.com/dk/da/Vores-ansvar/Go-For-It/Uddannede-vagter-som-mentorer/>
- <sup>3</sup> Kilde: Cabi's 'Kortlægning af eksisterende og relevante indsatser med job- og uddannelsesperspektiv for udsatte unge. November 2014.
- <sup>4</sup> <http://www.dentryggekommune.dk/cgi-bin/dtk/uploads/media/Ulla%20Soerensen.pdf>